

Türkiye-AB ilişkileri: Bir oyun kuramı yaklaşımı*

Güzin Bayar

ODTÜ, İktisat Bölümü; Dış Ticaret Müsteşarlığı, İnönü Bulvarı, No:36 06510 Emek, ANKARA

Özgür Çalışkan

Dış Ticaret Müsteşarlığı, İnönü Bulvarı, No:36 06510 Emek, ANKARA

Özet

40 yılı aşan geçmişiyle Türkiye-AB ilişkileri, 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerinin başlamasıyla yeni ve önemli bir sürece girmiştir. Türkiye açısından zorlu geçmesi muhtemel olan bu süreçte; Türkiye'nin çabası, AB entegrasyonunun gelecekte alacağı şekil, tarafların müzakere güçleri ve AB'deki siyasi aktörlerin Türkiye'ye yaklaşımı gibi faktörlerin belirleyici rol oynayacağı beklenmektedir. Oyun Kuramının Türkiye-AB ilişkilerinin incelenmesinde verimli şekilde kullanılacak bir analiz yöntemi olduğu, konunun ilk bakışta görülemeyen yönlerinin farkedilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın amacı, en genel hatlarıyla Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin Oyun Kuramı kullanılarak incelenmesi ve bu tip bir analizin bizi ne tür saptamalara ve olası politika önerilerine yönlendirebileceğinin görülmesidir. Bu çerçevede, iki aşamalı, dinamik, dayanışmacı olmayan, tam fakat kusurlu bilgili bir oyun modeli oluşturulmuş ve "alt-oyun kusursuz Nash Dengesi" ve "kusursuz Bayes-Nash Dengesi" bulunmuştur. Bu tür bir modelleme hem karşılıklı kararların eşanlı olmaktan çok sıralı karakterini yansıtmakta, hem de Türkiye'nin AB'den gördüğü tavrın niyetinden zaman zaman emin olamaması ihtimalini içermektedir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, AB, Oyun Kuramı / Turkey, EU, Game Theory.

JEL kodları: C72, F02.

* Yazarlar, soyadı sırasına göre verilmiştir. Çalışmada belirtilen görüşler yazarların kişisel görüşleri olup, kurumlarını bağlamaz. Çalışmanın ilk versiyonu, *TEK 2006 Uluslararası Ekonomi Konferansında (11-13 Eylül 2006, Ankara)* sunulmuştur. Çalışma için ilham veren Sayın Prof. Dr. Oktar TÜREL'e, yazarlar teşekkürü bir borç bilirler.

1. Giriş

40 yılı aşan geçmişiyle Türkiye-AB ilişkileri, 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerinin/tarama sürecinin başlamasıyla yeni ve önemli bir sürece girmiştir. Ucu açık olduğu belirtilen, en az 10-15 yıl sürmesi öngörülen, Türkiye açısından zorlu geçmesi muhtemel olan bu süreçte; Türkiye'nin çabası, tarafların müzakere güçleri, AB entegrasyonunun gelecekte alacağı şekil ve AB'deki siyasi aktörlerin Türkiye'ye yaklaşımı gibi faktörlerin belirleyici rol oynayacağı beklenmektedir. Müzakere sürecinin başarılı olmasının ve beklenen sonuçların elde edilebilmesinin yolu, hem Türkiye'nin hem de AB tarafının beklentilerini, stratejilerini, kazanç fonksiyonlarını iyi analiz edebilmekten geçmektedir.

Oyun Kuramı, karar alıcıların birbiriyle etkileşim içinde olduğu, tarafların elde ettiği kazançların sadece kendi hareket ve kararlarına değil, diğer aktörlerin de hareket ve kararlarına bağlı olduğu durumları analiz etmekte kullanılan analitik araçlar bütünüdür. Oyun Kuramının temel varsayımı, karar alıcıların çıkarlarını azamileştirmeye çalışırken diğer oyuncuların strateji, karar ve fayda fonksiyonlarını, kendi kararlarının diğer oyuncuların kararları üzerinde yapacağı etkileri gözönünde bulunduracağıdır.

Bu çerçevede, Oyun Kuramının Türkiye-AB ilişkilerinin incelenmesinde verimli şekilde kullanılabilir bir analiz yöntemi olduğu ve konunun ilk bakışta görülemeyen yönlerinin farkedilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın amacı, en genel hatlarıyla Türkiye ile AB arasındaki son dönemdeki ve yakın gelecekteki gelişmelerin/ilişkilerin Oyun Kuramı kullanılarak incelenmesi ve bu tip bir analizin bizi ne tür saptamalara ve olası politika önerilerine yönlendirebileceğinin görülmesidir. Çalışma, Türkiye-AB ilişkilerini Oyun Kuramı kavramsal çerçevesi ile analiz etme çabasıyla literatürde az işlenmiş bir bakış açısı getirme amacındadır.

Bu amaçla iki aşamalı, dinamik, dayanışmacı olmayan (non-cooperative), tam fakat kusurlu bilgili bir oyun modeli (a dynamic game of complete but imperfect information) oluşturulmuş ve "alt-oyun kusursuz Nash Dengesi" (Subgame Perfect Nash Equilibrium) ve "kusursuz Bayes-Nash Dengesi" (Perfect Bayesian Nash Equilibrium) bulunmuştur. Bu tür bir modelleme hem karşılıklı kararların eşanlı olmaktan çok sıralı karakterini yansıtmakta, hem de Türkiye'nin AB'den gördüğü tavrın niyetinden zaman zaman emin olamaması ihtimalini içermektedir.

Çalışmada ilk olarak Türkiye-AB ilişkilerinin tarihi gelişimi özetlenmiş, üçüncü bölümde oyun kuramının uluslararası ilişkiler ile AB-Türkiye ilişkilerine uygulamaları hakkında literatür taraması sonuçlarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde oluşturan modelin temel varsayımları ve hareket kümeleri gerekçeleriyle açıklanmış; beşinci bölümde modelin çözümü anlatılmış; son bölümde sonuçlara ve genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

2. Tarihsel süreç

2.1. Ankara Antlaşmasından Helsinki Zirvesine (1959-1999)

Türkiye'nin Avrupa entegrasyonu ile ilişkileri, AET'yi kuran Roma Antlaşmasını (1957) müteakip imzalanan Ankara Antlaşmasından (1963) itibaren kurumsal ve hukuksal bir çerçeve kazanmıştır. Antlaşma, Türkiye ile AET arasında kurulan ortaklık ilişkisi için kademeli bir süreç (hazırlık, geçiş ve nihai dönem) öngörmüştür. Anlaşmada öngörülen hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir. İkili ilişkiler ilk dönemlerde hızlı geliştiği halde, 1970'lerde sorunlar başgöstermiş; Türkiye, üzerine düşen yükümlülükleri birkaç yıl gerçekleştirmiş, ancak 1970'lerin ortasından itibaren tarife indirimlerinin dondurulmasını talep etmiştir. 70'li yıllardaki ekonomik krizler ve siyasi bunalımlar sonucunda Türkiye'nin kendi yükümlülüklerini yerine getirememeye ve Toplulukla ilişkilere soğuk bakmasına paralel olarak, Topluluk da kendi yükümlülüklerini aksatmaya ve ortaklık ilişkisinin geliştirilmesi istikametinde çaba harcamaktan kaçınmaya başlamıştır. Başlangıçta AB tarafından ekonomik kalkınma sorunları gündeme getirilirken; Türkiye'de demokratik düzenin kesintiye uğraması ve Yunanistan'ın 1981'de Topluluğa tam üye olmasıyla ilişkilerin siyasi boyutları daha fazla öne çıkar olmuştur (Birand, 2000; Öniş, 2001; Uğur, 2000; Eralp, 2003).

Türkiye'de 1970'li yıllarda içe dönük ithal ikameci politikalar uygulanması¹; “onlar ortak-biz pazar” sloganıyla ifade edilen özellikle siyasi arenada ve iş dünyasındaki Gümrük Birliği karşıtlığı; Katma

¹ İlginç bir gözlem Türkiye'nin Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, AB'ye entegrasyonuna ilişkin yer alan değerlendirme ve politika önermelerinin incelenmesi olabilir. Bu çerçevede yapılan genel bir taramada 1990'lara kadar planlarda yer alan ifadelerin AT'yle entegrasyona kuşkucu, yalnız ikili ticari ilişkiler gözlüğü ile bakıldığı izlenimi edinilmektedir (DPT, I-IX. Beş Yıllık Kalkınma Planları Metinleri).

Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerden kaçınma gayretleri/alepleri; Yunanistan'ın 1975 sonrası AT üyelik sürecini hızlandırma ve 1981 yılında tam üyelikle sonuçlanan sürece paralel bir girişimde bulunulmaması ve bilinçli olarak Topluluk ile ilişkilerde mesafeli/kuşkucu bir politika takip edilmesi ve sonunda askeri darbe sonrası ilişkilerin askıya alınması (1982) şeklinde özetlenebilecek 1970'ler ve 1980'lerin başı dönemi için; Türkiye'de AT'ye ilişkin bir fikir birliğinin olmadığı, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve ulusal/uluslararası diğer nedenlerle Türkiye'nin AT entegrasyonu konusunda tutarlı ve kapsamlı bir politika oluşturamadığı ve AT'nin dinamiklerini izleyemez duruma düştüğü değerlendirilebilir (Eralp, 2003; Gümrükçü, 2002; Birand, 2000). Bu dönemde Türkiye'nin AT üyeliği için ciddi kararlılığının olmadığı ve Uğur (2000)'in tabiriyle bir "inandırıcılık" (credibility) sorunu bulunduğu ve 80'li yılların ilk yarısında gerçekleşen Güney genişlemesinden "kendi kendini tecrit" (Öniş, 2001) ettiği görülmektedir.

1980'li yıllarda ekonomi politikası olarak dışa açılmanın benimsenmesi ve tekrar demokratik düzene dönülmesi ile Türkiye-AT ilişkileri yeniden canlanmıştır. Türkiye 1987 yılında AT'yi kuran Antlaşmasınının 237. maddesine² dayanarak AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bahse konu başvuru, Avrupa Komisyonu görüşünde (1989) yer alan siyasi, ekonomik ve sosyal çekinceler ve AT'nin derinleşme yönündeki vizyonu gerekçeleriyle reddedilmiş; ama Türkiye'nin üyeliğe ehil olduğu teyid edilmiştir. AT, kendi içindeki derinleşme sürecinin (Tek Pazar) tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesini ve bu arada Türkiye ile Gümrük Birliği sürecinin işletilmesini önermiştir. Bu öneri sonrası Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde Gümrük Birliği'nin 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır; Türkiye ertelenmiş bulunan gümrük vergileri indirim ve uyum takvimini 1988 yılından itibaren hızlandırılmış bir şekilde yeniden yürürlüğe koymuştur (DTM, 2002). Öte yandan 1980'lerde AT, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in üyelik sürecinde, iktisadi kriterlerin ötesinde demokrasi konusunu üyeliğin vazgeçilmez koşulu haline getirmeye başlamış, bu ülkelerdeki demokrasinin konsolidasyonu hedefi nihai üyelik kararlarında önemli rol oynamıştır (Eralp, 2003). Bu dönemde Türkiye'nin ağırlıklı söylemi ise demokrasinin kendi içişleri olduğu yönündedir.

² "Her Avrupa Devleti, Topluluğa üye olmak için başvuruda bulunabilir..."

Türkiye ile AB arasında iki yıl süren müzakereler sonunda, 5 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği'nin uygulamaya konmasına ilişkin kurallar belirlenmiş ve Türkiye-AT Gümrük Birliği, 31.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Gümrük Birliği (GB) ile beraber Türkiye-AB ilişkilerinin ekonomik/ticari entegrasyon ayağı ileri bir aşamaya ulaşmış; Türk özel sektörü AB meslek kuruluşlarıyla yakın işbirliklerine girmiş; Türk sanayinin rekabet gücü önemli ölçüde artmıştır (Sak, 2006a-b; Yılmaz, 2003; DTM, 2002).

Mevcut GB ilişkisinin Türkiye'nin tam üyeliği öncesi bir ara aşama olarak kabul edilmesi dolayısıyla önemli sorunlar (özellikle Türkiye'nin AB'nin dış ticarete ilişkin mevzuat ve politikalarına uyum sağlarken; politika yapım/karar alma sürecinde yer almaması şeklinde tanımlanabilecek, Ülgen (2005)'in ifadesiyle "politika bağımlılığı" sorunu) ortaya çıkmakta ve entegrasyonda daha ileri bir aşamaya geçiş için itici bir araç olmaktadır. Öte yandan tam üyelik perspektifi olmadan GB'nin Türkiye'nin doğrudan yabancı sermaye çekmede ve AB'ye sonradan üye olan ülkelerin geçirdiğine benzer bir ekonomik dönüşüm için dayanak (çıpa) olma özelliğinin cılız kaldığı görülmektedir (Hakura, 2005; Öniş ve Bakır, 2006). Bununla birlikte GB Kararından ve özellikle 2001 yılından sonra, hedef pazarı olarak AB'yi görerek Türkiye'ye gelen üçüncü ülke menşeli doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında ve pazar fırsatları, rekabet koşulları, özelleştirmeler ve lojistik imkanlar gibi nedenlerle yapılan AB kaynaklı doğrudan yatırımlarda önemli artış olmuştur³. Bu çerçevede, uzun vadeli yatırımlar, üretim yapılarının içiçe geçmesi ve ortaklıkların derinleşmesi ile entegrasyondan geri adım atmak da zorlaşmaktadır. Sözkonusu üretim/ortaklık/ticari ilişkilerin yoğunluğuna paralel olarak iş dünyasının sürece aktif katılımı gözlenmekte, meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri genelde entegrasyon yanlısı bir tutum içine girmektedir (Keyman ve Aydın, 2004; Hale ve Avcı, 2002; Kaleağası, 2001-6).

1990'lı yıllarda AB, gerek derinleşme gerekse genişleme boyutunda önemli gelişmelere sahne olmuş; AB projesi, siyasi entegrasyonun öne çıktığı yeni bir aşamaya geçmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle uluslararası konjoktür de büyük değişim göstermiş; AB, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ) demokratik düzene ve piyasa ekonomisine geçişinde etkili bir dayanak olmuş ve

³ Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırım yapmış firmaların yarısından fazlası AB menşelidir ve 2002-2005 dönemindeki doğrudan sermaye girişlerinin yaklaşık % 50'si AB ülkeleri kaynaklıdır (Hazine M., 2006).

tam üyelik perspektifi ile bu ülkeler AB'nin etki alanına girmişlerdir (Eralp, 2003; DTM, 2002).

Öte yandan değişik nedenlerle (ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlıklar ve ayrılıkçı terör, AB'nin dışlayıcılığı vb.) Türkiye, AB'nin ortaya çıkan yeni siyasi boyutunu yakından takip edememiş ve bu koşullara uyumda geri kalmış; özellikle Kopenhag Kriterlerinin genişleme sürecinde vazgeçilmez koşul olmasıyla, Türkiye-AB ilişkilerinde siyasi kriterler konusunda yaşanan uyumsuzluk daha da artmıştır (Kirişçi, 2004; Eralp, 2003). Gümrük Birliği sürecinde ilişkilerin kazanmış olduğu ivmeye karşın, 1997 Lüksemburg Zirvesinde AB'nin genişleme perspektifi ve planları hız kazanıp, netleşirken; AB'ye hakim olan muhafazakar yaklaşımların da etkisiyle Türkiye'ye AB'nin genişleme stratejisinde yer verilmemiş ve etkili kesimler tarafından Türkiye'nin AB'nin bir parçası olmadığına dair ifadelerle sıkça rastlanır olmuştur (Eralp, 2003).

Türkiye-AB ilişkilerinin 1960-1999 dönemine ait sorunların özet bir bilançosu yapıldığında; ilişkileri Türkiye'nin bakış açısıyla değerlendirenler, AB'nin Ankara Antlaşması, Katma Protokol ve Gümrük Birliği Kararından kaynaklanan yükümlülüklerini (işgücünün serbest dolaşımı, bazı sektörlerde kotolar, mali yardımların tam olarak işletilmemesi, tam üyelik sürecinin sürüncemede bırakılması gibi) yerine getirmediğini, bazı üye devletlerin kendi ulusal/dar çıkarları uğruna Türkiye'nin üyelik sürecini ipotek altına aldığını ve etkili bazı çevrelerin Türkiye'yi dışlayıcı söylemlerini öne çıkarmaktadırlar. Sürece AB penceresinden bakanlar da, Türkiye'nin gümrük indirimlerini ve yükümlülüklerini 70'lerde dondurmasını, ticari konularda engeller/sorunlar çıkarılmasını, Avrupa ülkelerindeki Türk işçilerin uyum problemlerini, ekonomik kalkınma sorunlarını, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkları, terörü, zayıf demokratik kurumları ve insan hakları ihlallerini, Kıbrıs konusunu vurgulamaktadırlar (Birand, 2000; Uğur, 2000; Manisalı, 2001; Gümrükçü, 2002).

Öte yandan tarihsel süreç incelendiğinde Türkiye-AB ilişkilerinin düşük düzeyde seyrettiği dönemlerdeki gelişmelerin daha sonraki dönemlerde Türkiye'nin AB ile ilişkilerini daha zor mecraya soktuğu ve kayıp fırsatlar olarak tanımlandığı görülmektedir. 1970'lerin ortasından itibaren o güne kadar Yunanistan ile paralel giden sürecin kopması ve Yunanistan'ın üyeliği; 80'li yıllarda AB üyeliği konusunun Güney ülkelerinin demokrasilerinin konsolidasyonu için bir araç olması; 90'lı yıllarda Soğuk Savaşın sona ermesiyle uluslararası ilişkilerin yapısındaki değişimler ve AB'de

siyasi entegrasyon boyutunun ağırlık kazanması ve kamuoylarının AB politikalarında etkisini arttırması; AB'ye üyelik koşullarının zorlaşması/karmaşıklaşması ve 2004 yılı genişlemesinden sonra (Kıbrıs sorununun temel sorumlusunun Türk tarafı olduğuna dair - haksız- bir kanaatin bulunmasına paralel olarak ve Yunanistan'ın kritik desteği ile) Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin (GKRY)'nin tam üyeliği ve genel olarak AB'deki reform ve genişleme yorgunluğu dikkate alındığında her bir konunun Türkiye'nin AB sürecini daha zora, karmaşıklığa sürüklediği ve ilişkileri belirsizliğe soktuğu görülmektedir (Öniş, 2001; Birand, 2000). Bu noktada AB sürecinden dışlanmanın/dışarıda kalmanın doğurduğu sonuçlar ve maliyetler Türkiye için kritik öneme sahip olmaktadır.

2.2. Son dönem gelişmeleri (2000-2006)

Aralık 1999 Helsinki Zirvesi ile fiili katılım müzakerelerinin başladığı Haziran 2006 arasındaki 6 yılı aşan sürede, Türkiye-AB ilişkilerinde önemli gelişmeler olmuş ve ilişkiler yeni bir ivme kazanmış; gerek Türkiye'de gerekse AB kamuoyunda, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda yoğun tartışmalar yaşanmıştır.

1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin tam üyeliğe adaylığı tescil edilmiş; Türkiye'nin diğer aday ülkeler ile eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiş; sonrasında diğer aday ülkelerdeki gibi Katılım Öncesi Stratejisi uygulamaya konulmuştur. Öte yandan yine aynı Zirvede AB'nin genişleme politikası içinde yer alan diğer tüm aday ülkelerle müzakerelerin başlatılmasına karar verilirken; siyasi kriterlere uyumu henüz sağlayamadığı gerekçesiyle, Türkiye ile katılım müzakereleri başlatılmamış; ayrıca Nice Zirvesinde (Aralık 2000) kararlaştırılan, genişlemeden sonra AB'nin kurumsal yapısındaki değişikliklere ilişkin düzenlemelerde Türkiye'ye yer verilmemiştir. Aralık 2002 Kopenhag Zirvesinde ise, Aralık 2004'te AB Komisyonunun rapor ve tavsiyesine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin gecikmeksizin başlatılacağı kararlaştırılmıştır. Aynı Zirvede alınan ve Türkiye açısından önemli bir karar, adada taraflar arasında anlaşma sağlansın ya da sağlanmasın, GKRY'nin diğer 9 aday ülke ile birlikte 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB üyeliğine kabul edilecek olmasıdır.

2002 seçimleri sonucunda Türkiye'de 1990'lı yıllarda belirleyici olan siyasi koalisyonlar dönemi sona ermiş (10 yılda 10 farklı hükümet); tek parti iktidarı olan Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) AB sürecindeki kararlılığı, yürütülen aktif diplomasi, belirgin

kamuoyu desteği ve Kıbrıs konusunda Nisan 2004’de referandum yapılarak Annan Planını Türk tarafının kabul etmesi müzakerelerin açılmasında önemli rol oynamıştır (Keyman, 2005; Öniş ve Keyman, 2004; Kirişçi, 2004). Bahse konu dönemde 11 Eylül sonrası uluslararası konjoktürde büyük bir değişim (küresel terörle mücadele ve jeopolitik konum vurgulamalarının artması) gerçekleşmiştir. Irak Savaşı döneminde ABD ile Tezkere Krizi (Mart 2003) yaşanmış; Türkiye’nin savaştaki pozisyonunun bazı büyük AB devletlerinin yaklaşımlarıyla paralellik göstermesi ve önemli bir kamuoyu desteği almış olması, Türkiye’nin AB sürecini olumlu etkilemiştir (Öniş ve Yılmaz, 2005). Öte yandan GKRY’nin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB’ye üye olmasından sonra Türkiye-AB ilişkileri denkleminde yeni bir boyut eklenmiştir.

1999 Helsinki Zirvesinden sonra, Türkiye’de önemli siyasi ve idari reformlar (Uyum Paketleri) gerçekleştirilmiş ve 2004 yılı İlerleme Raporunda AB Komisyonu, Türkiye’nin AB’ye uyum yönünde attığı adımları kapsamlı biçimde değerlendirerek müzakerelerinin başlatılması yönünde AB Konseyine net bir tavsiyede bulunmuştur (EC, 2000-4). 17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen AB Zirvesinde, Türkiye ile üyelik müzakerelerinin - belirtilen çerçevede dahilinde- 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırılmıştır. 17 Aralık Zirve Sonuçları AB bakımından üzerinde mutabakata varılması çok kolay olmayan önemli bir karar niteliğinde (Keyman, 2005) olmasının yanında, Türkiye açısından da tam üyelik yolunda halen önemli belirsizlikleri/riskleri barındıran bir belgedir (Erhan, 2004). Her bir kritik zirve/karar öncesinde zorlu müzakereler ve karşılıklı restleşmeler⁴ yaşanmasına karşın belirlenen takvim çerçevesinde 3 Ekim 2005’de katılım müzakereleri, tarama süreciyle resmen açılmış ve Müzakere Çerçeve Belgesi kabul edilmiştir.

12 Haziran 2006 tarihinde de Bilim ve Araştırma faslının müzakeresi açılıp aynı gün geçici olarak kapatılmasıyla, fiili müzakereler başlamıştır⁵. Müzakere Çerçeve Belgesindeki “...

⁴ Artık kanıksanan süreç şudur: Hükümetin AB üyelik arzusunun zayıfladığı; reformları gerçekleştirilmede hızını kaybettiği ve büyük uygulama açıkları olduğu yönünde eleştiriler her zirve ve kritik karar öncesi AB tarafından dile getirilmektedir. Türkiye tarafından ise müzakere sürecinin teknik konuları/yönleri ağır basması gerekirken siyasi konuların gündeme kritik eşik olarak geldiği (özellikle Kıbrıs’a ilişkin konular), reformların uygulanması için ise zamana ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir (Kohen, 2004-6).

⁵ Tam üyelik müzakereleri, klasik bir pazarlık veya al-ver görüşmesine dayanmamakta; esasen AB müktesabatının aday ülke tarafından üstlenilmesini ve AB politikalarına yakınsamayı amaçlamaktadır. Müzakereler; ulusal mevzuatın detaylı bir gözden geçirmesini, öncelikleri iyi belirlemeyi, uyum takvimini ve bu süreçte elde edilecek

Müzakereler sırasında, bütün fasıllar üzerinde anlaşmaya varılmadan, kısmi olanlar olsa bile belli fasıllar üzerinde anlaşmaya varılmış olması, bunların sonuçlandırıldığı anlamına gelmeyebilir (Madde 20)” ve bahse konu faslın kapanmasında “Gerekli durumlarda, AB bu bölüme uygun bir anda yeniden dönecektir” ifadeleri (ki diğer müzakere fasıllarının açılmasında ve kapanmasında da tekrarlanması ihtimali bulunmaktadır) ile “tüm fasıllar üzerinde anlaşılana kadar hiçbir şey üzerinde anlaşılmadığı” ima edilmekte ve müzakerelerden on yıllar sonra bile Türkiye’nin elinde hiçbir şey bulamayacağı anlamına gelebilmektedir. Bu yapıcı, adil ve sürdürülebilir bir müzakere/ilişki çerçevesini zorlamaktadır ve bir kez daha Türkiye’nin diğer aday ülkelerin durumuna göre tecrit edilmesi anlamına gelmektedir (Ersel, 2006b). Müzakere Çerçeve Belgesindeki, AB’nin Türkiye’nin üyeliği ile ilgili risklerini asgarileştirmesinin bir yolu olarak değerlendirilebilecek,

“... Uzun geçiş süreleri, derogasyonlar, özgün düzenlemeler veya daimi koruma tedbirleri, yani korunma tedbirlerine temel teşkil etmek üzere daimi olarak elde tutulan hükümler, tezekkür edilebilir. Komisyon bu tedbirleri uygun olduğu ölçüde kişilerin serbest dolaşımı, yapısal politikalar veya tarım gibi alanlardaki önerilerine dâhil edecektir. Ayrıca, kişilerin serbest dolaşımının zaman içinde tesisleriyle ilgili karar alma süreci, her bir üye devletin azami bir rol oynamasına imkân sağlamalıdır. Geçici düzenlemeler veya koruma tedbirleri, rekabete ve iç pazarın işleyişine olan etkileri açısından gözden geçirilmelidir (m.12)”

ibaresi de bu olguyu destekler niteliktedir. Son olarak 14-15 Aralık 2006’da yapılan AB Liderler Zirvesi’nde Gümrük Birliği Kararından kaynaklanan Ek Protokolün GKRY’ne genişletilmesi sorunu nedeniyle 8 başlıkta müzakerelerin askıya alınması kararlaştırılmıştır.

Türkiye için Aralık 1999’da verilen aday statüsü kararı, sonrası Aralık 2004’te alınan tam üyelik müzakerelerinin başlamasına yönelik koşullu kararı, 3 Ekim 2005’te tam üyelik müzakerelerinin tarama süreciyle başlatılması ve 12 Haziran 2006’da fiili müzakerelerin başlaması şeklinde köşebaşları özetlenen bu süreç, Türkiye’deki beklentilerin altında kalmış olmakla beraber Türkiye’nin AB’ye entegrasyon sürecinde bir derinleşme ve ilerleme/görelî belirginleşme yaratmış; Türkiye üzerinde de AB’nin dayanak (anchor) olma yönünü öne çıkarmış ve güçlendirmiştir (Keyman, 2005). Keyman (2005)’nin ifadesiyle “sistem-dönüştürücü” etki yapan bahse konu kararlar, - Kopenhag siyasi kriterlerini sağlama bağlamındaki- demokratikleşme

mali ve teknik desteği sağlamayı içermektedir. Bu yönüyle müzakereler; konusu, içeriği, amaçları, sonuçları, taraflarının müzakere güçleri, tecrübeleri, amaçları vb. boyutları ile kendine özgü bir yapı arz etmektedir (Ülgen, 2006; Birand, 2004-6).

sürecinin siyasetin ana gündem konularından biri haline gelmesini sağlamıştır. Öte yandan aynı dönemde, ekonomik istikrar/sürdürülebilir büyüme çabalarında AB'ye yakınsama hedefi önemli çıpa olarak yoğun vurgulanmaya/referans verilmeye başlanmış⁶; risk değerlendirme ve yatırım kuruluşlarının Türkiye'ye ilişkin raporlarında AB süreci önemli bir dayanak haline gelmiştir (Öniş ve Bakır, 2005). Yine Keyman (2005)'nin tespitiyle Türkiye-AB ilişkilerinin bu olumlu yapısını vurgulamak, bu ilişkilerin taşıdığı çelişkileri, karmaşıklığı ve hatta çatışmaları gözardı etmek değildir.

Türkiye-AB ilişkilerinde son birkaç yıllık gelişmeler incelendiğinde demokratikleşme ve ekonomik kalkınma/yakınsama konularından ziyade uluslararası politika konularının gündemi yoğun şekilde meşgul ettiği; Türkiye ile ilgili kritik kararların alındığı AB Zirvelerinin son anlarına kadar bazı üye ülkelerin Türkiye ile ikili sorunlarının çözümüne yönelik maksimalist yaklaşımlarının, tartışmalarda öne çıktığı gözlenmektedir. Türkiye'nin AB entegrasyonuna katılması gibi büyük bir projenin temel süreçlerinden ziyade Kıbrıs, Ege, Azınlıklar ve (bazen) Ermeni Sorununun gündeme getirilmesi kamuoyunda AB'nin niyeti ve güvenilirliği konusunda olumsuz kanaatleri güçlendirmektedir. Hakim basın yayın organlarında AB projesinden daha çok AB'nin bu konudaki talepleri yer almakta ve yorumlarda bu tavırların Türkiye'deki "derin" Avrupa şüpheciliklerinin temellerinden olan "Sevr ve Tanzimat Sendromlarının" güçlenmesine neden olduğu belirtilmektedir (Kirişçi, 2004; Yılmaz, 2006)⁷. Bu süreçte Türkiye'de, AB'ye olan kamuoyu desteğinin dikkate değer şekilde düştüğü tespitleri yapılmaktadır⁸.

⁶ Bu noktada, TCMB tarafından 2001'den sonra yapılan kamuya açık sunumlarda AB ile ilişkilerin ve AB ekonomilerine yakınsama hedefinin daha belirgin vurgulanması; Katılım Öncesi Ekonomik Programlar; IX. Beş Yıllık Kalkınma Planının AB'ye entegrasyon perspektifli hazırlanması örnekler olarak sayılabilir (TCMB ve DPT internet sayfaları; Erişim: Mayıs 2006).

⁷ Türk toplumunda, özellikle sivil ve askeri bürokrasi ve entelektüel çevrelerde Osmanlı'nın yıkılışı ve Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Avrupa'ya (genel anlamda Batıya) karşı derin ve güçlü bir şüphecilik vardır (Batusız Batılılaşma). Yılmaz (2006), bu şüphecilik altında yatan 2 temel unsurun özellikle demokratikleşme sürecini (iç politika) algılamada "Tanzimat Sendromu" ve uluslararası ilişkiler ve müzakereleri yorumlamada "Sevr Sendromu" olduğunu başarılı bir şekilde kavrasallaştırmakta ve halen kamuoyunda AB'nin taleplerinin bu iki gözlemlikle değerlendirildiği görüşünü kamuoyu araştırması sonuçları ile de desteklemektedir (Yılmaz, 2006).

⁸ Örneğin 6-24 Haziran 2006 tarihleri arasında Türkiye'de yapılan kamuoyu araştırmasına dayanan Transatlantik Eğilimler 2006 çalışmasına göre AB üyeliğini destekleyenlerin oranı 2004 yılında % 73 iken 2006 yılında %54'e gerilemiştir (German Marshall Fund, 2006).

Ayrıca Türkiye'nin üyelik sürecinde AB'nin her attığı adımdaki isteksizliği; yoğun tartışmaların, yeni koşulların ve yorumların ortaya çıkması; adaylık sürecinin adeta mayınlarla döşeli olması, hassas dengelere bağlanması Türkiye'nin temel beklentisi ve hakkı olan karşılıklı ilişkilerde “objektif ve hakkaniyetli (evrensel ve herkese eşit mesafeli) olma” ilkelerini (Keyman, 2005) de erozyona uğratmaktadır. Tam üyelik sürecinin, Türkiye'nin rızası olmadan rasyonel/irrasyonel sebeplerle başka bir mecraya sokulmasının veya bilinmezler/imkansızlıklar ortamına sürüklenmesinin de AB'nin temel ilkelerinden kukukun üstünlüğü ve ahde vefa ilkelerine uymayacağı sıkça vurgulanmaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinin analizinde, müzakere sürecinin hedefi ve sonucu kritik öneme sahiptir. Bazı üyelerin ve siyasi grupların Türkiye'nin üyeliğine olumsuz yaklaşımları, üyeliğinin nihai noktada Türkiye'ye kuşkuyla bakan bazı üye ülkelerde (Fransa ve Avusturya gibi) referanduma sunulacak olması, üye sayısının artması ve Müzakere Çerçeve Belgesindeki

“Müzakerelerin ortak hedefi *katılımdır*. Bu müzakereler, sonucu önceden garanti edilemeyen *açık uçlu* bir süreçtir. Birliğin *hazmetme kapasitesi* de dâhil olmak üzere, Kopenhag kriterlerinin tamamı dikkate alınarak, üyelik yükümlülüklerinin tümünü *tam* olarak üstlenmek durumunda olmadığı takdirde, Türkiye'nin mümkün olan *en güçlü bağlarla Avrupa yapılarına tam olarak demirlenmesi* sağlanmalıdır (Madde 2).”

ibaresinin Türkiye'nin üyelik perspektifini muğlaklaştırdığı değerlendirilmesi yapılmaktadır. Tam üyelik havucunun kesin olmadığı bir durumda; siyaseten güç, riskli ve maliyeti yüksek bir süreci (oluşturulmasında etkinin olmadığı ve ulusal önceliklerle uyuşmama riski de bulunan müktesabat uyum yükümlülüğü, dış politikada yakınsama ve birtakım tavizler) üstlenebilmek oldukça zordur (Ersel, 2005 ve 2006a ve b; Erhan, 2004).

Süreçte yaşanan tartışmalar ve zorluklar, Türkiye'ye karşı adil ve yapıcı bir yol izlenmediği görüntüsü, AB'nin tutumundaki kararsızlıklar, tam üyelik hedefinde önemli belirsizliklerin bırakılması ve müzakere sürecinin politikleşmesi, Türkiye-AB ilişkilerinin önümüzdeki dönemde de zorlu, çatışmalı ve inişli çıkışlı bir yol izleyeceğini göstermektedir.

3. Model

3.1. Önceki modeller

Oyun kuramı birçok sosyal bilimde olduğu gibi, uluslararası ilişkilerde de önemli analiz imkanları sağlamaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin uluslararası ilişkiler gündemindeki konulara dair oyun kuramı kullanan çalışmalar sınırlı sayıdadır.

Oyun kuramının uluslararası ilişkilerin analizinde kullanımına dair tanımlayıcı bir çalışma Güner (2003)'tür. Bahse konu çalışmada oyun kuramının uluslararası ilişkilerin incelenmesinde sunduğu imkanlar ve çeşitli uygulama örnekleri özetlenmiştir. Oyun kuramı “etkileşimli karar verme” süreçlerini modellediğinden ve uluslararası ilişkiler de ülkelerin, hükümetlerin çok sayıda stratejik etkileşimini içerdiğinden, oyun kuramı uluslararası politik açıklamalar ve öngörüler yapılmasına yardımcı olabilecek önemli bir araç olarak kullanılabilir. “Verilen birkaç örnek kuramın son derece basit uygulamalarının bile uluslararası ilişkilerde daha evvelden bilinen ya da bilindiği zannedilen sorunsalların modellenmesinde yardımcı olabileceklerini gösterebilir” (Güner, 2003:163).

Uluslararası etkileşimler çok boyutlu ve karmaşıktır; çok sayıda oyuncunun çok çeşitli etkileşimlerini ve birçok ayrıntıyı içerir. Ancak Güner (2003)'e göre etkileşimi tüm ayrıntılarıyla betimlemek onu daha anlaşılır kılmaz, tersine modelin açıklama getirme kapasitesini azaltır. Bu sebeple etkileşimlerin oyun kuramı modellerini kurarken, basitleştirmeler yapmak kaçınılmaz, hatta gereklidir. Modelleme bir basite indirgeme olduğundan konuya ilişkin her detayda sorunun model tarafından doğru cevaplanması beklenemez. Temel soruları doğru yanıtlayan bir model başarılı görülmektedir. Model, gerçek hayatı açıklamada başarısız olsa da öğreticidir. Önemli görülerek modele alınan unsurların yetersiz kaldığı görülerek model geliştirilebilir, hangi unsurların daha önemli olacağı araştırılabilir (Güner, 2003).

Oyun kuramı, karmaşık uluslararası ilişkileri basite indirgeyerek etkileşimdeki stratejik öğeleri mantıksal bir tutarlılık içinde daha iyi kavranmasına yardımcı olur, düşünceleri disipline eder. Modelde varsayımlar ve sonuçların hangi varsayımlardan geldiği de açıkça ortaya konduğundan, analizden elde edilen sonuçların hangi varsayımlardan çıkarıldığına görülmesine imkan tanır, dolayısıyla fikir alışverişlerine şeffaf bir ortam sağlar (Güner, 2003).

Bu çalışmanın konusu olan Türkiye-AB ilişkileri de çok sayıda oyuncunun çok sayıda etkileşimini içeren ve siyasi, ekonomik, kültürel ve hukuksal derinliği olan geniş bir konudur. Bu konunun oyun kuramı ile incelenebilir kılınması için basitleştirilmesi, ana unsurların ele alınarak ayrıntıların dışarıda bırakılması gerekmektedir. Modelin denge çözümünden elde edilen sonuçlar da belirli kabullere ve varsayımlara (özellikle fayda diziliminde) dayanmaktadır. Bu varsayımların değiştirilmesi farklı denge çözümlerine ulaştırabilir. Keza modele çeşitli ayrıntıların eklenmesi veya çıkarılması, böylelikle farklı yorumlara gidilmesi mümkündür. Ancak ortaya bir modelin konulması, tartışmaların model üzerinde cereyan etmesi hem tartışmalara şeffaflık ve açıklık getirmekte, hem de konu üzerinde düşünmeyi sistematikleştirmektedir. Oyun kuramı esas itibarıyla mantıklı ve kapsamlı bir düşünme yöntemidir.

Yine Güner (2003)'in ifadesiyle "Tercih sıralamaları karar vericilerin kar (fayda-değer) fonksiyonlarını belirler. Bu tercihler öznedir, karar vericiye özgüdür. Bir kişinin tercih sıralaması diğerine anlaşılmaz, itici ya da çılgın gelebilir. Ama kendi içinde tutarlı olduktan sonra her tercih sıralaması ussaldır ve oyun kuramsal bir çerçevede kullanılabilir." (Güner, 2003:176).

Bu makalede de yazarlar elde edilen sonuçların teklifi gibi bir iddia içinde değildir. Farklı yaklaşımlar; farklı fayda dizilimlerine, dolayısıyla farklı dengelere götürebilir. Yine belli varsayımların kaldırılması, başkalarının eklenmesi, hareket setlerinin değiştirilmesi farklı analizlere yöneltebilir. Bu makalede Türkiye-AB ilişkilerine, düşünceleri ve gözlemleri sistematize edecek bir bakış açısı ve bir yöntem teklifi amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin uluslararası sorunlarının analizinde oyun kuramını kullanan az sayıdaki çalışmalardan biri (konumuzla dolaylı ilgili olsa da), Yeşilada ve Sözen (2002)'e aittir. Yazarlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasındaki ilişkileri oyun kuramı kullanarak incelemektedir. Bahse konu ilişki, durağan ve tam bilgili bir oyun olarak tanımlanmakta, tarafların uzlaşmacı davranma veya kendi pozisyonlarında ısrar etme gibi iki seçenekten oluşan hareket kümelerinin olduğu varsayılmaktadır. Yazarlar, oyunun sonucunda ortaya çıkabilecek hareket çiftlerinin vereceği faydaların iki tarafça da algılanış tarzının, bir başka deyişle algılanan fayda fonksiyonlarının tarihsel süreç içinde nasıl değiştiğini ve bunun oyunun Nash dengesini nasıl etkilediğini göstermektedirler.

Türkiye-AB ilişkilerini oyun kuramını kullanarak inceleyen literatürdeki öncü makale Türel (2005a)'dir. Esasen bu makale de Türel (2005a)'dan esinlenmiş ve söz konusu makaledeki oyun kuramı modeli genişletilip detaylandırılarak, dinamik boyut eklenerek yeni bir model kurulmuştur.

Türel (2005a) iki oyuncu tanımlamaktadır: AB ve Türkiye. Bu çalışmada ise, Türel (2005a)'den farklı olarak AB'nin tek tipte bir oyuncu olmadığı, AB'deki o dönemdeki baskın siyasi ortama göre kendi içinde güçlü birlikteliğe (sıkı entegrasyon) veya zayıf birlikteliğe (esnek entegrasyon) giden, Türkiye yanlısı veya Türkiye karşıtı tutumun ağır bastığı 4 farklı tipten birinde olabileceği gözönünde bulundurulmuştur. Türel (2005a) benzer bir yaklaşımla tarafların fayda fonksiyonlarının farklılaşabilmesi ihtimaline göre oyunun üç farklı varyantını oluşturmuştur. Bizim yaklaşımımız olası farklılaşmaları açıkça modelin içine almak olmaktadır.

Türel (2005a) Türkiye'nin hareket setinin teslimiyet, müzakere ve masadan kalma olarak tanımlanan üç stratejiden oluşabileceğini öngörmüştür. AB'nin hareket seti ise husumet, ayak sürüme ve iyi niyet stratejileriyle tanımlanmıştır.

Türel (2005a) tarafların söz konusu hareket kümesinden eşanlı olarak seçim yaptığını kabul etmektedir. Yani dayanışmacı olmayan (non-cooperative), durağan ve tam bilgili bir oyun modeli (a static game of complete information) kurmaktadır. Oyunun çözümünde Türkiye "müzakere" stratejisini uygularken, AB "ayak sürüme"yi tercih etmektedir. Oyunun AB'nin fayda fonksiyonunun husumete doğru değiştiği birinci varyantının çözümü AB ve Türkiye için sırasıyla "Husumet-Müzakere"; oyunun Türkiye için fayda fonksiyonunun müzakerenin maliyetli hale gelerek değiştiği ikinci varyantında ise iki çözüm AB ve Türkiye için sırasıyla "Ayak Sürüme-Masadan Kalkma" ve "Ayak Sürüme-Teslimiyet" olmaktadır. Oyunun, hem Türkiye'nin, hem de AB'nin fayda fonksiyonlarının değiştiği üçüncü varyantının ise saf strateji çözümü bulunmamakta, karma strateji çözümleri elde edilebilmektedir.

Bu makalede, Türel (2005a)'in oyuncular için tanımladığı hareket kümesi hem Türkiye ve hem de AB'nin tanımlanan 4 farklı tipi için yeniden ele alınmış ve genişletilmiştir. Oyun modeli türü olarak da varsayımlar genişletilerek iki aşamalı, dinamik, dayanışmacı olmayan (non-cooperative), tam ancak kusurlu bilgili (complete but imperfect information) bir oyun modeli kurulmuştur. Oyuncuların her hareket kombinasyonları için alacakları faydaların sıralanmasında ise yazarların basın taramasına dayalı kendi gözlem ve izlenimlerinin

yanısıra Türel (2005a), Aktan (2004-6), Birand (2004-6); Kohen (2004-6); the Economist (2004-6) ve ABhaber.com'dan yararlanılmıştır⁹.

3.2. Modelin ana yapısı

Modelimiz, iki aşamalı, dinamik, dayanışmacı olmayan (non-cooperative), tam ancak kusurlu bilgili (complete but imperfect information) bir oyun kuramı modelidir. Modelin dinamik olması karşılıklı kararların eşanlı olmaktan çok sıralı karakterini yansıtmakta, kusurlu bilgili (imperfect information) yönü ise Türkiye'nin AB'den gördüğü tavrın niyetinden zaman zaman emin olamaması ihtimalini içermektedir. Bahse konu ihtimal, Türkiye-AB ilişkilerinde sıkça vurgulanan bir olgudur: Bu konuda Ulagay (2006)'da geniş bir derleme bulunmaktadır (Ayrıca, Aktan, 2006; BYEGM, 2006; Jovanovic, 2004; Schauble ve Phillips, 2004; Halliday, 2004). "Türkler de AB'nin gerçek niyeti hakkında haklı olarak kuşku duyuyor, çünkü Avrupalı liderler Türklere ve kendi halklarına farklı şeyler söylüyorlar" (Leonard, 2005, Ulagay (2006:114)'da bahsedilen) ve "AB karar alma sürecinde, kapalı kapılar ardında yapılan tartışmalarla, kamuoyuna yansıtılan görüşler arasında zaman zaman farklılıklar bulunduğu bilinen bir gerçektir" (Altay, 2005) örnek olarak verilebilir.

Modelin iki oyuncusu vardır: AB ve Türkiye. Modelleme mantığının gereği, analiz edilebilir hale getirebilmek için ilişkilerin gerçek hayattaki karmaşık/derin siyasi, ekonomik ve hukuksal boyutları büyük ölçüde basitleştirilmiştir. AB karar alma mekanizmalarının çok boyutlu (birçok aktör ve sürecin etkileşimi içinde) olduğunun, zamanla önemli bir evrim geçirdiğinin ve karmaşık bir yapı arz ettiğinin bilincinde olarak; Türkiye'nin algıladığı "nihai AB uzlaşısı" dikkate alınmıştır. AB'nin içinde de, Türkiye'nin içinde de çok sayıda oyuncu etkileşim içindedir ve nihai kararı etkileyebilir. Yani Türkiye ile AB arasında oynanan oyunun arka planında, Türkiye'deki AB konusunda farklı görüşleri olan çeşitli grupların arasında oynanan oyunlar ve AB'de de AB kurumları, çeşitli ülkeler ve çeşitli gruplar arasında oynanan karmaşık oyunlar vardır. Bunların

⁹ Modelimizdeki fayda sıralamasında kamuyounda yoğun yer kaplayan ve tartışılan uluslararası konular/sorunlar ağırlıklı olarak dikkate alınmıştır. Bahse konu sıralamalar yapılırken geniş bir tarama yapılmasına rağmen faydaların sıralanması yine de zorunlu olarak kişisel kalmaktadır. Bu noktada dizilimlere ve hareket kümelerine yönelik yapılabilecek -güçlü varsayımlara dayanan- eleştiriler haklıdır ve farklı yaklaşımlara göre fayda dizilimi yeniden yapılabilir.

hepsinin tek bir modelde açıklanması mümkün değildir. Bu çalışmada AB’de ve Türkiye’de nihai politikalara yansıyan durumlar bazında bir analiz yapılmıştır. AB ülkelerinin kendi içindeki ve Türkiye’nin çeşitli gruplarının kendi içlerindeki etkileşim başka oyun modellerinin konusu olabilir.

Süreç içinde Türkiye’nin karşı karşıya olacağı AB’nin niteliği farklılık gösterebilir. Farklı AB vizyonları çalışmanın 4.2.1. bölümünde açıklanmış ve model için Türkiye’nin karşı karşıya kalabileceği AB tiplerinin (type) temelde 4 çeşit olabileceği öngörülmüştür. AB bugünkünden daha güçlü bir ekonomik ve siyasi bütünleşmeye yönelebilir veya daha zayıf bir birlikteliği tercih edebilir. Türkiye’ye olan tavır açısından da Türkiye yanlısı veya Türkiye karşıtı tutumun ağır bastığı bir siyasi ortam oluşabilir. Model açısından bu tiplerin nasıl oluştuğu değil, sonuçları önemli olduğundan ve Türkiye’nin tiplerin oluşma sürecini etkilemesi çok zor olduğundan Türkiye’nin karşısında hangi tip AB’nin olduğunu algılayabileceği, ancak hangi tipte karşılaşacağını etkileyemeyeceği, karşılaştığı tipi veri alacağı öngörülmüştür. Dolayısıyla oyunun başında suni olarak tanımlanan bir oyuncu olan doğa (nature) dört AB tipinden birini seçmekte (güçlü birliktelik-Türkiye yanlısı, zayıf birliktelik-Türkiye yanlısı, güçlü birliktelik-Türkiye karşıtı, zayıf birliktelik-Türkiye karşıtı), Türkiye ise hangi tip AB ile karşı karşıya olduğunu algılayabilmektedir.

Modelin bir kısıtının Türkiye karşısındaki AB’nin 4 tipten birinde olabileceğini gözönünde bulundururken, Türkiye’nin tek tip olarak ele alınması olduğu düşünülebilir. Oyun kuramı modellerinde birden fazla oyuncunun farklı tiplerinin olması modeli çok karmaşıklştırabilir ve analizi, yorumları ve politika önerilerini çok zorlaştırabilir. Bu makalede AB yerine Türkiye’nin tek tip alınması ise, olaya “Türkiye’ye politika önerisi yapmak” açısından bakılmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de değişen siyasi iktidarların AB ile ilişkiler konusunda değişik görüş ve politikaları olabilir. Değişik iktidarlar fayda dizilimlerini farklı yapabilir. Dolayısıyla AB de karar alırken karşısında farklı “Türkiye tiplerinin” olabileceğini ve bu farklı tiplerin fayda dizilimini farklı yapacağını gözönünde bulundurmalı, oyunu buna göre kurmalıdır (zaten modelde AB’nin Türkiye’nin fayda dizilimini algılayabildiği varsayımı içerilmiştir). Ancak bu model, konuya “Türkiye açısından” baktığından, mevcut iktidara, her ne görüşte olur ve faydaları ne şekilde dizerse dizesin, karşısında 4 farklı AB tipi olabileceğini, bunların fayda dizilimlerini farklı yapacaklarını, dolayısıyla farklı

kararlar alacaklarını gözönünde bulundurarak karar vermesi önerisini getirmektedir.

Oyunda AB'nin tip kümesi (type set) $T = \{\text{güçlü birliktelik-TR yanlısı, zayıf birliktelik-TR yanlısı, güçlü birliktelik-TR karşıtı, zayıf birliktelik-TR karşıtı}\}$ olarak tanımlanmıştır ve Türkiye'nin karşısındaki oyuncunun tipi ile ilgili herhangi bir eksik (incomplete) bilgisi bulunmamaktadır.

Doğa (nature) dört AB tipinden birini seçtikten sonra ikinci dönemde AB, Türkiye'ye karşı tavrını seçmektedir. AB'nin seçiminden sonra üçüncü dönemde AB'nin tavrını bazı durumlarda tam algılayabilen, bazı durumlarda ise tereddüte düşen Türkiye, politika seçimini yapmaktadır. Türkiye-AB arasındaki çeşitli ilişkilerde kullanılacak yüzlerce politika seçeneği bulunmaktadır. Bu politikaların hepsinin modele katılmasının imkansızlığı gözönünde bulundurularak; politikalar, eğilimlerine ve amaçlarına göre sınıflandırılarak basitleştirilmiş ve Türkiye'nin politikaları için 6 ve AB'nin politikaları için 5 değişik imkandan oluşan hareket kümesi (action set) oluşturulmuştur. Türkiye'nin ve AB'nin hareket kümeleri, çalışmanın 4.2.2. bölümünde izah edilmiştir.

AB'nin hareket kümesi $S_{AB} = T \rightarrow \{\text{Tam üyelik hedefli minimalist, Tam üyelik hedefli maksimalist, Oyala-ımtiyazlı ortaklığa sürükleyici, Açıkça ımtiyazlı ortaklık teklif et, Açıkça kop}\}$ olarak tanımlanmıştır. Stratejilerin doğası gereği Türkiye AB'nin tam üyelik hedefli minimalist, açıkça ımtiyazlı ortaklık teklif et ve açıkça kop stratejileri ile karşı karşıya olduğunda tereddüt etmeden niyeti algılayabilmekte, ancak AB'nin tam üyelik hedefli maksimalist, ve oyala-ımtiyazlı ortaklığa sürükleyici gibi gizli amaçları olan stratejileri ile karşılaştığında bunların hangisi ile karşı karşıya olduğundan emin olamamaktadır. Kısacası, karşısında Türkiye'nin üyeliği için kararsız/isteksiz, işi yokuşa süren bir tavır vardır ama bu tavrın amacı tam olarak kestirilememektedir. Temelde Türkiye'nin tam üyeliğini isteyen ama maksimalist bir anlayış da olabilir, Türkiye'yi ağır taleplerle yıldırıp tam üyelikten farklı çözümlere çekmeye çalışan bir tavır da olabilir. Tam üyelik hedefli minimalist tavrındaki gibi rahat bir ortamdan kaynaklanan bir güven veya açıkça ımtiyazlı ortaklık teklif et veya açıkça kopta olduğu gibi açık bir negatif tavır yoktur. Dolayısıyla Türkiye niyeti tam olarak kestirememektedir.

Buna karşılık Türkiye'nin hareket kümesi ise $S_T = T \times S_{AB} \rightarrow \{\text{Herşey Kabul, Minimumları Savun, Maksimalist, Oyalan Bekle-Gör, Yarım Üyelik Talep et, Askıya Al}\}$ olarak tanımlanmıştır.

Oyunun zaman yapısı şöyle tanımlanmıştır : Oyunun başında doğa AB'nin 4 tipinden birini seçer. AB, bu konuda tam bilgiye sahip olarak Türkiye'ye tavrını belirler. Türkiye, doğanın seçtiği AB tipini ve AB'nin seçtiği hareket "Tam üyelik hedefli minimalist, Açıkça imtiyazlı ortaklık teklif et veya Açıkça kop" seçeneklerinden biriyse hareketi tam algılayarak (perfect information), AB'nin seçimi "Tam üyelik hedefli maksimalist veya Oyala-imtiyazlı ortaklığa sürükle" hareketlerinden biriyse bu iki hareketten birinin seçildiğini bilerek ama hangisinin seçildiğini ayırt edemeyerek kusurlu bilgi (imperfect information) ile hareket kümesinden faydasını azamileştirecek seçeneği tercih eder. Oyunun, oyun ağacı EK 2'de verilmektedir.

Oyun bu şekilde tanımlandıktan sonra AB'nin 4 tipi ve AB ile Türkiye'nin olası her hareket bileşimi için AB'nin ve Türkiye'nin alabileceği faydalar belirlenmiştir. Bunun için eldeki bilgiler ışığında her hareket bileşimi değerlendirilerek önce Türkiye için daha sonra da AB için en çok fayda verecek olandan en az fayda verecek olana doğru sıralanmış, sıralı fayda (ordinal utility) varsayımıyla en fazla fayda verecek olana en yüksek sayı, daha az fayda verecek olana daha düşük sayılar vererek, her hareket bileşimi için tarafların fayda vektörleri oluşturulmuştur ($U_{AB}(a_1, a_2)$, $U_{TR}(a_1, a_2)$)¹⁰.

3.3. Farklı AB tiplerinin ve AB ile Türkiye'nin hareket kümelerinin gerekçelendirilmesi

3.3.1. Farklı AB tipleri

Türkiye'nin AB üyeliği tartışılırken genelde statik bir analiz yapılmakta ve AB'nin ve Türkiye'nin bugünkü ekonomik, sosyal, kurumsal yönleri gözönünde bulundurulmaktadır. Oysa bahse konu üyelik konusunda 2014 yılı sonrası döneme kadar AB entegrasyonun alacağı yeni şekli ve Türkiye'nin müzakere/adaylık sürecinde yaşayacağı değişim ve dönüşüm süreci sonunda geleceği noktayı dikkate alan dinamik ve geniş açılı bir analizin yapılması daha uygun olacaktır. Avrupa entegrasyonunun 1950'lerden bu yana geçirdiği evrim; global politikadaki değişimlerle (Soğuk Savaş, küreselleşme gibi) etkileşiminin Türkiye'nin AB ile ilişkilerine etkisi ve Türkiye'nin son 40 yıldır geçirmiş olduğu değişim, bu tür bir dinamik

¹⁰ Fayda vektörleri, Ek 1'de verilmiştir. Tabi ki farklı fayda varsayımları altında farklı çözümlere de ulaşılması mümkündür. Bu çerçevede oyunun bir miktar sıradanlık (triviality) sorunu olabileceği düşünülebilir. Ancak Türkiye-AB ilişkileri gibi karmaşık ve çok yönlü bir ilişkinin modele taşınması ancak hareket kümelerinde ve fayda tanımlarında büyük ölçüde basitleştirmeler yapmakla mümkün olabilmektedir.

analiz yapmamızı zorunlu kılmaktadır. Nihayetinde sürecin geleceği/sonucu; Türkiye'nin müzakere sürecindeki başarısı (özellikle ekonomik performansı), AB'nin tutumu, üyelik tarihinde AB ve Türk kamuoylarının durumu ile uluslararası jeopolitik ve ekonomik ortama bağlı olacaktır (EC, 2004; Sak, 2005 ve 2006a).

AB'nin gelecek vizyonu ile ilgili üye devletlerin (Almanya, Fransa, İngiltere, Polonya; büyük devlet-küçük devlet), AB kurumlarının, siyasi partilerin ve politik akımların (sağ-sol eksen; Sosyal Demokratlar, Hristiyan Demokratlar, Yeşiller), ekonomik çevrelerin (Anglo Sakson, Kıta Avrupası, Kuzey Modeli-Sosyal Avrupa) ve toplumsal kesimlerin (iş dünyası, tarım kesimi, elitler, işçiler) farklı yaklaşımları olabilmektedir. Ayrıca bu yaklaşımlarda yekparelik bulunmamakta, net tanımlamalara/ayrımara gidilememekte ve zaman içinde -ulusal ve uluslararası ortama göre- önemli değişimler gösterebilmektedir. Türkiye'nin AB üyeliği konusunda bahse konu değişik vizyonlar/siyasi görüşler kritik rol oynamaktadır/oyunacaktır (Öniş, 2004a; Ulagay, 2006; Baykal, 2005; Economist, 2004-6).

En yaygın ve klasik yorum ile AB projesinin siyasi hedefi, "federal bir Avrupa" ile "Hükümetlerarası bir Avrupa" vizyonları arasında salınmaktadır. Federal bir Avrupa vizyonu, daha sıkı ve ileri bir (siyasi) entegrasyonu ve uluslarüstü bir hükümet kademesine sahip olması istenen Avrupa süper devletini öngörmektedir. Hükümetlerarası bir Avrupa vizyonu ise, tek pazarı ve ekonomik entegrasyonu öne çıkaran, ulus devletlerin hala etkin olduğu, ulusal egemenliğin bazı temel alanlarda korunduğu bir yapıyı hedeflemektedir. Tarihsel süreçte Avrupa entegrasyonu, derinleşme konusunda önemli ilerleme kaydetmiş olmakla beraber süper bir Avrupa devletinin ortaya çıktığını söylemek oldukça zordur ve bugün itibarıyla AB, ulus devletler arasında sürdürülen güçlü bir işbirliği görünümündedir (Kaya, 1999; Çakır, 2001; Nicolaidis, 2004b). 2005-6 döneminde üye ülke kamuoylarında AB kurumlarına güvenin düşüklüğü; ekonomik küreselleşmenin tetiklediği milliyetçiliğin yükselmesi (özellikle ekonomik vatanseverlik kavramı altında büyük AB devletlerinin uyguladıkları ekonomik politikalar) ve özellikle AB Anayasası krizi, federalist yaklaşıma karşı olumsuz bir ortamın oluştuğu şeklinde değerlendirilebilir (Baldwin, 2006; Economist, 2004-6).

Öte yandan "A la carte Avrupası" (değişken geometri; çok viteslilik) kavramı; AB bünyesindeki giderilmesi güç farklılıkları varlığını kabul eden ve üye devletler arasında entegrasyon

kapasitelerine göre belli bir ayrımı kalıcılaştıran farklılaşmış bir entegrasyon modeli anlamına gelmektedir. Benzer şekilde çekirdek Avrupa (çok vitesli federalizm) kavramı ise, sağlam bir topluluğun oluşturacağı bir çekirdek etrafında, farklı entegrasyon seviyeleri ve işbirliği bölgelerinin oluşturulmasını ifade etmektedir (Kaya, 1999). Bu tanım gereği AB, içiçe geçmiş ve farklı işbirliği biçimlerini ifade eden 2 veya 3 ayrı halkayla çevrilen bir çekirdek merkez olarak algılanmaktadır. AB'nin mevcut işleyişinde Tek Para, Schengen ve sosyal politika uygulamaları bu eğilimin pratik örneklerini oluşturmaktadır.

Hükümetlerarasıcılık ve federalist vizyonlar ayrımı dikkate alındığında, genelde Hükümetlerarası bir vizyona sahip olanların, Türkiye'nin üyeliğine daha sıcak baktıkları; Türkiye'nin özellikleri itibarıyla (nüfusu, büyüklüğü, kültürü gibi) bu tarz bir AB'ye üyeliğinin daha olası olduğu değerlendirilmiştir (Öniş, 2004a ve 2006).

Öte yandan Türkiye'nin AB üyeliği, Avrupa'nın kendi siyasi kimliğini, global siyasetteki yerini ve en geniş anlamda AB'nin geleceğini şekillendirmede önemli bir tartışma konusudur. Bu kapsamda Türkiye'nin üyeliği konusunda, (en toplulaştırmış haliyle F. Keyman'ın önce 5 Eylül 2004 tarihinde Radikal-2'de yayımlanan çalışmasında) siyasi Avrupa (Dışa dönük) ve kültürel Avrupa (İçe dönük) vizyonu şeklinde kavramsallaştırılan iki değişik/çatışan yaklaşımın ağırlık kazandığı görülmektedir. Keyman (2005)'in ifadeleri ile

“Siyasi Avrupa vizyonunu, dolayısıyla AB'nin demokratik normlara sahip çokkültürlü bir bütünleşme mekânı olması gerektiğini savunanlar, Avrupa'nın siyasi kimliğinin şekillenmesinde seküler/laik bir devlet sistemine, demokratikleşen bir siyasal rejime ve ağırlıklı Müslüman bir nüfusa sahip Türkiye'nin önemli bir rol oynayacağını öneriyorlar ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini destekliyorlar. (...) Eğer Avrupa'nın geleceğinin şekillenmesinde siyasi Avrupa vizyonu belirleyici olacaksa, küresel bir aktör olma yolunda Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin ciddi bir katkısı olacaktır. (...)

Buna karşın, kültürel Avrupa vizyonunu destekleyenler, hem "içerdeki öteki" olarak algıladıkları Avrupa'da yaşayan Müslüman kimliğe karşı, hem de "sınırdaki öteki" olarak gördükleri Türkiye'ye karşı özcü ve dışlayıcı tepkiler içinde, Avrupa'yı coğrafi ve kültürel olarak "belli bir dinsel kimliğe sahip ve kendinden farklı olana kapalı bir kültürel mekân" olarak tanımlıyorlar. (...) Bu varsayımın Avrupa içinde tezahürü ise, Avrupa kimliğinin sabit ve değişmez tek bir kimliğe indirgenmesi, AB genişleme sürecinin özünde kültürel bir süreç olarak algılanması ve Avrupa'nın da içe dönük, kendi içinde ekonomik olarak güçlü ve

sınırları kültürel olarak çizilmiş coğrafi bir mekân ve bölgesel bir aktör olarak tanımlanmasıdır. (...) AB'yi din ve coğrafya temelinde tanımlayan ve Samuel Huntington'un meşhur "medeniyetlerarası çatışma" kavramını dolaylı ya da dolaysız içselleştirmiş siyasi ve toplumsal kesimler ise, Türkiye'ye "özel statü" vermek istiyorlar. Türkiye AB tam üyeliğiyle ilgili nesnel koşulları yerine getirirse bile, coğrafi ve dini kimlik temelinde AB'ye tam üye olmaması gerektiğini, ancak "özel statü"ye sahip bir üye olabileceğini savunuyorlar." (Keyman, 2005:109-118)

Genel olarak içe dönük bir Avrupa vizyonunu temsil eden kültürel ve kimliksel yaklaşımlar, Türkiye'nin AB üyeliğine son derece kuşkuyla ve olumsuz bakmaktadırlar. Altay (2005) da "oryantalist ve medeniyet merkezli bir bakış Avrupa ülkelerinde egemen olduğu sürece, Türkiye'nin geleceğin Avrupasında kendisine 'merkezi' bir yer bulabilmesinin zor görüldüğü" tespitini yapmaktadır.

Öte yandan AB kurumlarının, Avrupa'daki siyasi partilerin/akımların, toplumun değişik kesimlerinin ve özellikle üye ülkelerin¹¹ Türkiye'nin üyeliği konusunda -kendi AB vizyonlarına da paralel olarak- değişik (ve çatışan) pozisyonlar aldıkları görülmektedir. Bu pozisyonların sabit olmadığı, zamana ve ulusal ve uluslararası koşullara göre değişebildiği de gözönünde bulundurularak, Öniş (2006)'daki sınıflandırmanın modelimize girdi olarak alınmasının yararlı olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda; i) dışa dönük ve siyasi bir Avrupa vizyonuna sahip sosyal demokratların, ii) entegrasyonun hızı ve derinliği konusunda şüpheli bir yaklaşıma sahip olan ve esnek bir entegrasyon öngören hükümetlerarasıcıların (İngiltere, Kuzey Ülkeleri, yeni üyeler), iii) ABD ile yakın ve derin ilişkileri olan Transatlantikçilerin, iv) AB'nin dış politika ve güvenlik

¹¹ Mevcut yapısıyla AB'de, genişleme ve dış politika konularında Hükümetlerarasıcılık ağır basmakta; üye ülkelerin tercihleri, tutumları, çıkarları, fayda/maliyet hesaplamaları, siyasi yapılarındaki değişimler ve kendi AB vizyonları belirleyici olmaktadır (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003). Bu değerlendirme Türkiye-AB arasındaki salınımları (özellikle 1997-99 dönemi) ve AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusundaki müzakere sürecinin doğası, hızı ve kapsamını anlamada kritik rol oynamaktadır. Ülkelerin kendilerine özgü yapıları (tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılar/ilişkiler), ulusal çıkarlar ve devlet düzeyinde ve kamuoyularında genişleme politikasına bakışları farklılıklar arz etmekte ve hatta aday ülkelere yönelik ayrımcılıklar görülebilmektedir. Örneğin bazı üye ülkeler, tarihsel ve kültürel bağları dolayısıyla bazı aday ülkelerin üyeliğinde "hamilik" rolü oynamaktadırlar. Fransa'nın Yunanistan; Almanya'nın Polonya; Nordik ülkelerinin Baltık ülkeleri; Yunanistan'ın GKRY üyeliğinde oynadığı rolleri; müzakerelerin açılması konusundaki 2006 Ekim Kararı öncesinde Hırvatistan için Avusturya'nın gayreti bu görüşü güçlü şekilde desteklemektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin AB üyelik sürecinde bir "hamisinin" olmadığını söyleyebilir (Müftüler-Baç ve McLaren, 2003).

alanlarında güçlenmesini ve global ölçekte etkin bir aktör olmasını savunanların, v) entegrasyonda güney ülkelerinin daha etkin olmasını savunan (İtalya ve İspanya) ve Türkiye ile arasında sorunlar bulunan (Yunanistan ve GKRY, ikili sorunlarının AB sürecinde çözümü için) Akdeniz ülkelerinin, vi) bazı ulusüstü AB kurumlarının ve vii) özellikle yatırım ve ticari çıkarları öne çıkan iş dünyasının genelde Türkiye'nin üyeliğine daha olumlu baktıkları görülmektedir (Öniş, 2006).

Bununla birlikte belirtilen her bir gruptan farklı düşünen yaklaşımlar (kültürel Avrupa vizyonu sahibi Hristiyan Demokrat ve muhafazakar akımlar; federalistler; Transatlantik şüphecileri; AB'nin yumuşak güç olarak devam etmesini, sert güç politikalarına mesafeli durmasını isteyenler; tarihi/kimlikel nedenlerle Türkiye'nin üyeliğine karşı olanlar (örneğin Ekim 2004'de Tek Pazardan Sorumlu AB Komisyonu üyesi Bolkestein'in "Viyana kapılarına dayanan Türkler" hatırlatması) ve özellikle ekonomik rekabet, göç ve fonların kullanımı konuları gibi endişeleri sürekli vurgulanan sokaktaki insan, siyasi iradede belirleyici olan kamuoyu¹²) olduğu gözardı edilmemelidir. Altay (2005)'in belirttiği gibi Türkiye'nin olası üyeliği konusunda başta akademik ve bürokratik çevreler olmak üzere Avrupa kamuoyları ikna olmadıkça bugün itibarıyla net bir üyelik perspektifinden söz etmek oldukça güç gözükmektedir.

Özetle çalışmamızda, Türkiye'nin üyeliği konusundaki farklı Avrupa vizyonları güçlü veya zayıf birliktelik ve Türkiye yanlısı veya karşıtı şeklinde gruplandırılarak modele aktarılmıştır. Güçlü birliktelik, federalist; zayıf birliktelik de hükümetlerarasıcılık yaklaşımına yakın olmayı temsil etmektedir. Türkiye yanlısı grubu yukarıda izah edilen siyasi Avrupa vizyonunu ve değişik çıkarlarıyla Türkiye'nin üyeliğine olumlu bakanların karar alma süreçlerine hakim olmasını; Türkiye-karşıtı grubu ise yine yukarıda çerçevesi çizilen kültürel Avrupa vizyonunu sembolize etmektedir. Bahse konu sınıflandırmada kapsayıcı, tamamen objektif kriterlere dayanan, AB düzeyinde net ve sabit ayrımlar yapma imkanı yoktur. Ulusal ve uluslararası ortama, tarafların davranışlarına/politikalarına, ilişkinin

¹² Türkiye'nin Avrupa ile ilişkileri büyük oranda Avrupalı elitlerin, üst düzey politik yöneticilerin etkisiyle şekillenmiştir. 1960'lardan bu yana, Avrupa kamuoyları Türkiye ile ilişkileri daima olumsuz gözle izlemiş, genelde direnmiş, ancak sesleri pek fazla çıkmadığından, kararları, kamuoyuna rağmen AB'yi yöneten kadrolar vermiştir. AB'de 90'lı yıllardan sonra karar alma süreçlerinde kamuoyu etkisi oldukça artmıştır. Demokrasi açığı sorununa çözüm için geliştirilen öneriler, sözkonusu etkinin daha da artacağını göstermektedir. AB'nin geleceği ve politikalarına ilişkin üye ülkelerdeki referandumlar kritik hale gelmektedir (Baykal, 2005; Brand, 2000).

her düzeyindeki aktörlerin yaşayacağı değişim ve dönüşüme göre pozisyonlar ve Türkiye'nin üyeliği konusuna ilişkin görüşler farklılaşabilecektir.

3.3.2. Türkiye ve AB'nin hareket kümeleri

*Türkiye'nin hareket kümeleri*¹³

Herşey kabul: AB'nin Türkiye'den tüm taleplerinin adil, objektif ve Türkiye'nin yararına olduğu varsayımı ile Türkiye tarafından AB'ce talep edilen her şeyin fazla da itiraz edilmeden/müzakere edilmeden kabulünü temsil eder. Bu yaklaşım AB'nin kendi içindeki ve Türkiye ile ilişkilerindeki birtakım çelişkileri, belirsizlikleri yok saymakta, Türkiye'nin tam üyeliğine ilişkin AB'nin kararlılığında herhangi bir kuşkuya yer vermeyen bir yaklaşım sergilemektedir. Uzun, çelişkili, çatışmalı bir geçmişi olan Türkiye-AB ilişkileri ve kendi içinde bile birçok konuyu son anlara kadar kıyasıya müzakere ederek uzlaşmalara varan bir entegrasyon yapısı karşısında bu tarz bir yaklaşım uluslararası ilişkilerin doğasına aykırı, naif ve teorik düzeyde kalmaktadır; hiçbir demokratik siyasi iradenin kabul edemeyeceği bir pozisyon olarak görülebilir.

Minimumları Savun: Türkiye-AB ilişkisinin karşılıklı çıkar ve öneme dayanan bir ilişki olduğu kabulüne dayanan; AB'nin entegrasyona ilişkin ve Türkiye'yi AB müktesabatına yakınlaştırmayı hedefleyen taleplerini büyük oranda haklı, yerinde ve Türkiye'nin ekonomik kalkınma ve demokratikleşme hedefleri için yararlı gören merkez bir yaklaşımı sembolize eder. Yaklaşımındaki minimumlardan kasıt, sınırlı sayıda/alandaki hayati olarak algılanan konularda ulusal çıkarların savunulması, geri dönülemez adımların atılmaması ve tam üyelik süreci belirginleştikçe/kesinleştikçe ve kesin taahhütler alındıkça oluşacak manevra alanını kullanmayı öngörmektedir. Sürecin tüm zorluklarına ve pes ettirme çabalarına karşı masada kalıp müzakere etmeyi; müzakere pozisyonu olarak süreçte ilerlemek için esnek, yapıcı ve aktif bir diplomasiyi öngörmektedir (Birand, 2004-6; Aktar, 2004-6).

Maksimalist: AB üyeliğini, Türkiye'nin geleceği için önemli bir fırsat olarak gören, ulusal egemenlik alanlarını ortak egemenlik havuzunda paylaşmaya kısa vadede az istekli, AB'nin imkanlarından yararlanma konusunda agresif bir yaklaşımı ve özellikle kısa vadede

¹³ Türkiye'nin hareket kümeleri belirlenirken Türel (2005a), Aktan (2004-6), Birand (2004-6), Kohen (2004-6) ve Aktar (2004-6)'dan yararlanılmıştır. Yapılan atıflar, o yaklaşımı benimsiyor anlamına gelmemekte; yaklaşımın formülasyonunda yararlanıldığını göstermektedir.

uluslararası ilişkiler konusunda mevcut yapıyı güçlü şekilde savunmayı ve müzakere edilen konularda Türkiye'nin pozisyonuna yakın çözümlerde ısrarcı olmayı öngörmektedir. Özünde AB şüphesi bir yaklaşımı temsil eder ki Türkiye-AB ilişkilerinin geçmişinde ve özellikle -Türkiye'nin AB entegrasyonu için kararlı adımları attığı- son dönemde hazırlanan AB belgelerinde, karar alıcıların basına yansıyan görüşlerinde bahse konu şüphesini güçlendirecek zengin malzeme bulunmaktadır (Ulagay, 2006; Aktan, 2006; Türel, 2005b; Halliday, 2004; Schauble ve Phillips, 2004; Gümrükçü, 2002). AB'nin -son genişleme dalgasındaki gibi- üyeliği belli bir takvim çerçevesinde garanti edilmişcesine Türkiye'den adımlar/karşılıklar beklemesine karşılık müzakere çerçevesine konan Türkiye'ye özgü koşullar ve kısıtlamalar ve bazı üye ülkelerin süreci sonunda referanduma götürme planları karşısında Türkiye'nin üyeliği konusunda kayda değer bir belirsizlik ortaya çıkmakta ve bu çerçevede Türkiye'nin geri alınması zor adımları atmaması ve belli konularda elindeki kozları tutması gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır (Erhan, 2004; Aktan, 2004-6).

Oyalan Bekle-Gör: AB'nin gelecekte alacağı şekil ve yeni politikalarına ilişkin tartışmaların netleşmesi (Anayasa tartışmaları, genişleme ve reform yorgunluğu ve ekonomik sorunlar)¹⁴, üye ülke kamuoylarının genişlemeye olumsuz bakışı ile bazı siyasi liderlerin, ülkelerindeki popülist yaklaşımlarının zaman içinde azalması ve Türkiye aleyhtarlığının dinginleşmesi olasılığı için zaman kazanma gerekliliğini vurgulayan bir yaklaşımdır (Ulagay, 2006). AB'nin, Türkiye'nin üyeliği konusundaki kararsızlığına, isteksizliğine ve süreci belirsizleştirmesine ve net bir siyasi iradenin oluşmadığına dayanarak Türkiye'nin yeni bir müzakere çerçevesi ve öneriler paketi oluşana kadar müzakereleri geçici askıya almasını simgeler. Diğer ifadeyle AB'nin mevcut tutumu ve 17 Aralık Kararları ve daha sonra onaylanan müzakere çerçeve belgesine dayanılarak müzakerelerin karşılıklı çıkar temelinde ve yapıcı şekilde sürdürülmesinin mümkün olmadığı kabulüne dayanmaktadır (Aktan, 2004-6; Erhan, 2004). G. Aktan 16 ve 18 Haziran 2005'te Radikal'deki yazılarında AB'deki ve

¹⁴ Kurucu Antlaşmalarda amacı kıtanın refahı ve istikrarını sağlamak şeklinde tanımlanan AB'nin karşı karşıya olduğu temel sorunlar olarak, düşük ekonomik büyüme, yüksek işsizlik oranı, demokrasi açığı, yasadışı göç, organize suç, terörizm, hava kirliliği, küresel ısınma, enerji güvenliği gibi konular sayılabilir. Sorunlara etkin çözüm ve ekonomik refah üretmediği durumda, AB projesine güven azalmakta; üye ülkelerde ekonomik korumacılık, içe kapanma, milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı yükselişe geçmekte ve bu eğilimler siyasi yapıları etkilemektedir (Economist, 2004-6; Cohen-Tanugi, 2005).

Türkiye'nin dış politikasındaki son gelişmeleri özetledikten sonra “görünür bir gelecekte AB üyeliğimizin gerçekleşmesi ihtimalinin ortadan kalktığı” tespitine dayalı olarak, oyalan bekle-gör yaklaşımını

“... (Bu durumda yapılacak) AB'den tam üyeliğimize ilişkin taahhüdünü teyit etmesini istemek olabilir. Tatminkar bir cevap alamazsak, kendi irademizle üyelik sürecinin belli bir süre ertelenmesini isteyebiliriz. AB içi gelişmeleri izler, şartların olumluya döndüğünü hissettiğimiz anda sürecin yeniden başlatılmasını talep edebiliriz. Bu son yolun çeşitli yararları olabilir. Önce itilmekten kurtulmuş oluruz. AB'de istenmemek, onur kırıcı olmasının yanında, bizi istemeyen ülkelere karşı halkta derin bir husumet yaratıyor. Yani AB'ye giremememiz yüzünden, AB ülkeleriyle, hatta genelde Batı ile ilişkilerimiz zor düzeltilecek şekilde bozuluyor. Bu ihtimali bertaraf edebiliriz. AB giriş müzakereleri, klasik diplomatik müzakerelerden çok farklı. Sonucu belli olmayan müzakerelere devam etmenin büyük maliyeti var. Önce tüm maddi ve manevi enerjimiz önemli sorunlarımızın çözümünden, AB giriş müzakerelerine kaymış olacak. Müktesebatın ve içerdiği standartların alınıp uygulanması, üye olmamız halinde taşınması mümkün olmayan çok büyük bir ekonomik yük oluşturacak. (...) Bu nedenle akılcı politika, imtiyazlı ortaklık gibi belirsiz bir hedefe yönelmek yerine, tam üyelik sürecinin bir süre askıya alınmasını ve şartlar düzeldikten sonra yeniden başlatılmasını istemek olacak. Bu arada Kıbrıs, Ege, Güneydoğu gibi sorunlarda, geriye dönülmesi imkânsız adımlar atmaktan da kaçınmak gerekiyor...” (Aktan, 2004-6).

şeklinde ifade etmektedir. Bahse konu yaklaşım, Türkiye'nin - nedenleri tamamen farklı olsa da- 1970'lerin ikinci yarısından sonraki Avrupa entegrasyonu ile ilişkilerine ve Türkiye'nin AB ile siyasi ilişkilerini kesme kararına neden olan Lüksemburg Zirvesi (1997) sonrası politikasına çağrışım yapmaktadır (Birand, 2000). Öte yandan, bu yaklaşımın; Türkiye'nin gerekçelerini nasıl ve ne oranda izah edeceğine bağlı olarak bu kararı alan siyasi iradenin Türkiye'nin haklarını masada savunmadığı suçlamalarına muhatap olabileceği, özellikle AB tarafında Türkiye'nin üyelik gereklerini yerine getiremediği ve geri adım attığı izlenimi vereceği ve Türkiye karşıtlarının eline somut gerekçeler sunmuş olacağı gibi riskleri olduğu ifade edilebilir.

Yarım Üyelik Talep Et: Kimliksel (coğrafi, tarihsel, kültürel ve ideolojik), ekonomik ve kurumsal nedenlerle AB'nin Türkiye'yi tam üye olarak almayacağı kesin kabulüne dayanan (dolayısıyla müzakere sürecinde uyum maliyetlerine katlanma, dış ilişkilerde politika bağımlılığı nedeniyle oluşacak risklere girmeme ve bazı AB üyesi ülkelerin Türkiye ile sorunlarını bu süreçte kendi çıkarları lehinde çözme girişimlerine yoğun şekilde maruz kalmama gibi gerekçelerle)

ve mevcut ekonomik/ticari entegrasyonun ilerlemesini, ama siyasi entegrasyonun sınırlı olmasını öngören bir yaklaşımdır. Günümüzdeki Avrupa Ekonomik Alanı ülkelerinin AB ile ilişkilerine benzetilen bu yaklaşım, -AB'ye hakim olan vizyonun, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik şartlarını yerine getirmesini yüksek maliyetli yapacak bir şekilde ortaya çıkması durumunda Türkiye'nin karşılıklı çıkar ilişkisi çerçevesinde- belirli alanlarda mevcut entegrasyon düzeyinin aksayan yönlerinin düzeltilmesi (derinleşme) ve daha ileri götürülmesi (genişleme; örneğin Gümrük Birliğinin güçlendirilmesi ve genişletilmesi) ve yeni işbirliği zeminlerinin (ortak dış politika ve güvenlik politikası, enerji politikaları) oluşturulmasını, AB'nin ortak politikalara ilişkin karar alma süreçlerine de sınırlı katılımını öngörmektedir (Bu noktada, politikaların bölünebilirliği ve AB karar alma mekanizmasına ilişkin hukuki temel gibi kısıtlar dikkate alınmalıdır). Bu yaklaşımla Türkiye, tam üyelik hedefinden vazgeçmekte ve Ankara Antlaşmasından günümüze kadar oluşan müktesabatin oluşturulduğu zeminden büyük oranda ayrılmaktadır. Başka bir ifadeyle Türkiye'nin değişik sebeplerle içeriğini büyük oranda "kendisinin" belirlemek istediği -AB'deki birtakım çevrelerce sıkça ifade edilen- bir tam üyelik-altı seçeneği kabulü anlamına gelmektedir (Aktan, 2004-6; Özdağ, 2003; Manisalı, 2001). Bu yaklaşımın en büyük riski; oluşmuş ortak müktesabattan ayrılarak, tam üyelik-altı bir önerinin müzakereye açıldığı zaman, (şüpheyle yaklaşılan) AB tarafından önerinin içinin birden boşaltıldığını görmektir.

Askıya Al/Kop: Kabul edilemeyecek AB taleplerinin üyelik için olmazsa olmaz şart olarak ortaya çıkması; AB'nin adil, dengeli ve evrensel bir müzakere çerçevesinden kopması; bazı üye ülkelerin Türkiye ile ikili sorunlarını AB sürecinde maksimalist şekilde ortaya koymaları ve bunun AB'nin ortak tutumu olarak ortaya çıkması veya Türkiye'de tamamen AB'ye karşı bir siyasi iradenin ortaya çıkması (kimliksel gerekçelerle aşırı sağ veya sol partilerin karar süreçlerinde etkin olması, daha içe kapanmacı politikalara yönelmesi veya Türkiye'nin AB haricinde oluşabilecek ve politik/konjoktürel olarak daha cazip alternatiflere yönelmesi) gibi nedenlere AB sürecinden kopma ve ilişkileri ikili uluslararası ilişkiler düzeyinde tutmayı öngören bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Özdağ, 2003). Türkiye'nin modernleşme çizgisi, devlet politikaları geleneği ve Batı ile ilişkilerin tarihsel, ticari, ekonomik ve kurumsal yönleri düşünüldüğünde düşük ihtimalli bir pozisyon olduğu söylenebilir.

AB'nin hareket kümesi¹⁵:

Tam üyelik hedefli minimalist: Türkiye'nin üyeliğine olumlu yaklaşan; AB müktesabatındaki kuralları temel üyelik kriteri olarak alan; nesnel, adil, açık ve evrensel bir müzakere süreci öngören yaklaşımı ifade etmektedir. Özellikle uluslararası sorunlarda Türkiye'den aşırı taleplerde bulunulmamasını, üye ülkelerin talepleri karşısında sürecin büyük oranda etkilenmesinin önlenmesini, Türkiye yanlısı iradenin oluşmasını ve görece esnek bir yaklaşımı ifade eder. Uluslararası ilişkilerin doğası ve AB'deki Türkiye'nin üyeliğine karşı olan ve şüpheyle yaklaşan tarafların argümanları dikkate alındığında AB, şu anda bu stratejiden oldukça uzak olarak nitelenebilir. AB ülkelerinin, Türkiye'nin tam üyeliğinin, AB'nin ve üye ülkelerin çıkarları açısından daha az riskli bir alternatif olduğuna karar vermiş olduğu kabulüne dayanmaktadır (Uğur, 2005).

Tam üyelik hedefli maksimalist: Türkiye'nin üyeliğine Türkiye'nin jeopolitik önemi, siyasi pozisyonu, güvenlik, dış politika ve savunmaya yapabileceği katkılar, ekonomik potansiyeli, kültürü ve Avrupa ile bütünleşme isteği, enerji koridoru olma şansı, Arap-İslam dünyasına örnek pozisyonu, AB'ye çok kültürlülük özelliğini kazandırma olanağı gibi sebeplerle olumlu yaklaşan; bu üyeliğin getireceği riskleri minimize etmeye, kazaçları ise maksimize etmeyi hedefleyen bir stratejiyi ifade eder (Kohen, 2004-6; EC, 2004; BTK, 2004). Bu yaklaşımda müzakere sürecinde ve kritik eşiklerin aşılmasında gerek AB kurumlarının gerekse üye ülkelerin talepleri (ticari sorunlar, ikili bazdaki ülke sorunları, güvenlik ve savunma politikası konuları, Kıbrıs gibi) sıkı şekilde takip edilip gündeme getirilerek çözülmeye çalışılır. Ayrıca tam üyelik aşamasında -mevcut Müzakere Çerçeve Belgesinde belirtildiği gibi (madde 12)- birçok istisna, geçiş süreleri, korunma önlemleri ve özgün düzenlemeler öngörülebilir.

Oyala-imtiyazlı ortaklığa sürüklenme: Türkiye'nin tam üye yapılmayacağı ekonomik ve siyasi maliyetleri nedeniyle resmen/açık olarak bildirilemeyeceğinden, Müzakere sürecinin teknik boyutundan ziyade siyasallaştırılması, Türkiye'nin özellikle hassas olduğu azınlık hakları, Kıbrıs, Ermeni iddiaları gibi konuların her önemli adımda ortaya sürülmesi, bazı üye ülkelerin AB platformunu kendi maksimalist taleplerini AB pozisyonu olarak ortaya koyması ve AB'nin temel politika yapıcısı konumundaki ülkelerin buna destek

¹⁵ AB'nin hareket kümesinin belirlenmesinde, bir önceki dipnottaki kaynaklar ve ilave olarak Nicolaidis (2004a)'dan yararlanılmıştır.

vermesi/bahane olarak kullanması gibi yollarla; Türkiye'nin ayrımcılığa karşı çıkararak pes etmesinin sağlanarak tam üyelik-altı bir ortaklık kurulmasını ifade eder. AB'nin bu konuda açık olmaması; i) Türkiye'de 40 yılı aşan süreden beri tüm hükümetlerce az veya çok benimsenerek devlet politikası haline gelmiş AB projesinden radikal bir yol değişikliğinin siyasi ve ekonomik maliyeti; ii) AB açısından da Türkiye'nin istikrarsızlaşması, derinleşmiş mevcut ekonomik çıkarların karşılaacağı riskler ve Türkiye'nin AB'ye belirleyici olacak katkılarının (EC, 2004) belirsizliğe sürüklenmesi gibi endişelerinden kaynaklanacaktır.

Açıkça imtiyazlı ortaklık teklif et: Özünde Türkiye'nin üyeliğine açıkça karşı olan tarafların savunduğu bu yaklaşım; Türkiye'nin reform süreci ve tam üyelik kriterlerine uyumda ciddi mesafe aldığı, entegrasyonun daha belirginleştiği ve derinleştiği belli noktadan sonra geri adım atmanın zorluğu/maliyetleri düşünülerek AB tarafından baştan açık olarak imtiyazlı ortaklık teklif edilmesidir. Hristiyan demokratlar (CDU/CSU) gibi kültürel bir AB vizyonuna sahip çevrelerce dile getirilmektedir. (İmtiyazlı ortaklık yaklaşımının ayrıntılı analizi için (Hakura, 2005; Aktar, 2004-6; Aktan, 2004-6)).

Açıkça kop: Kuramsal bir seçenektir. Türkiye'nin üyelik kriterlerinden ciddi sapma göstermesi (Temel hak ve özgürlükler, demokrasi, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin, ciddi ve sürekli ihlali durumları), başka seçeneklere yönelmesi veya AB vizyonuna Türkiye'yi tamamen dışlayacak bir modelin (milliyetçi-kültürel Avrupa; bir nevi “geçen yüzyılın belli dilimlerinin” Avrupası; din ve ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı, ekonomik ve toplumsal özgürlüklerin kısıtlanmasına geri dönmüş bir yapı) hakim olması dolayısıyla Türkiye ile entegrasyon ilişkilerin sona erdirilmesidir (Aktan, 2006). Bu noktada AB veya Türkiye'nin yaklaşımı ne olursa olsun uluslararası ilişkilerin doğal bir sonucu olarak siyasi/diplomatik ve komşuluk ilişkilerinin, tarihsel ve kültürel bağlar ve küresel ekonominin gerekleri olarak ekonomik ve ticari ilişkilerin devam edeceğinin öngörülebileceğini vurgulamak gerekir.

4. Çözüm ve sonuçlar

Üçüncü bölümde bahsedilen yöntemle kurulan ve oyuncuların tiplerinin ve hareket kümelerinin bir önceki bölümde gerekçelendirildiği model, dinamik-iki aşamalı, dayanışmacı olmayan (non-cooperative), tam ancak kusurlu bilgili bir oyun modelidir (a dynamic game of complete but imperfect information). Bu tip oyunların çözümünde genel olarak kullanılan yöntem alt-oyun

kusursuz Nash dengesidir (subgame perfect Nash equilibrium) (Selten (1965)'ten aktaran Gibbons (1992)). Diğer taraftan, "kusursuz Bayes-Nash Dengesi" (Perfect Bayesian Nash Equilibrium) eksik bilgili modellerde kullanılan bir çözüm yöntemidir; aynı zamanda tam ancak kusurlu bilgili oyunların çözümünde alt-oyun kusursuz Nash dengesinin tahminlerini iyileştirecek (refinement) bir yöntemdir (Harsanyi, 1967-8).

Bu çerçevede oyunun hem alt-oyun kusursuz Nash dengesi, hem de "kusursuz Bayes-Nash Dengesi" çözümleri bulunmuştur. Bunun için de oyun, hem alt oyunlar (subgame) hem de bilgi kümeleri (information set) bazında incelenmiştir. İki çözüm yolu da bizi aynı sonuçlara götürmektedir. Bu sebeple sadece (zaten daha rafine yöntem olan) "kusursuz Bayes-Nash Dengesi" sonuçları açıklanmıştır. AB'nin doğa (nature) tarafından seçilen 4 tipine karşılık gelen 4 alt oyun bazında sonuçlar aşağıda verilmiştir:

4.1. Zayıf birliktelik - Türkiye karşıtı ve güçlü birliktelik Türkiye karşıtı

Bu iki alt-oyunun oyun ağacı EK 2'de gösterilmektedir (devam-2 ve devam-4). İki alt oyunun fayda dizilimleri farklı olduğu halde aynı çözümü verdiği gözlemlendiğinden birlikte anlatılmıştır. İki alt-oyunda da kusursuz Bayes-Nash dengesi çözümü için geriye doğru çıkarsama (backward induction) mantığı ile oyun son bilgi kümelerinden ve karar noktalarından başlayarak çözümlenmiştir.

Türkiye'nin, karşısında zayıf birlikteliğe ve Türkiye karşıtlığına giden bir AB yapısı veya güçlü birlikteliğe ve Türkiye karşıtlığına giden bir yapı gördüğü her iki durumda da, AB'nin olası stratejileri karşısında fayda azamileştiren stratejileri şöyle çözümlenmektedir:

- i) AB'den tam üyelik hedefli minimalist bir yaklaşım görürse : Maksimalist
- ii) AB'den açıkça imtiyazlı ortaklık teklifi alırsa : Red
- iii) AB tek yanlı olarak Türkiye'den açıkça kopma kararı alırsa: Türkiye'nin kabullenmekten başka seçeneği yoktur.
- iv) AB "Tam üyelik hedefli maksimalist veya Oyala-imtiyazlı ortaklığa sürükleyici" hareketlerinden birini seçerse Türkiye bu iki hareketten birinin yapıldığını bilir ancak hangisi olduğunu tam ayırt edemez. Dolayısıyla iki nokta aynı bilgi kümesi (information set) içindedir. Ancak bu bilgi kümesinde Türkiye'nin kesinlikle baskın stratejisinin (strictly dominant strategy) bulunduğu görülmektedir. Bu baskın strateji de maksimalist olmaktadır.

Türkiye'nin fayda azamileştirici stratejileri böyle belirlendikten sonra bir üst karar noktalarının ve bilgi kümelerinin analizine, yani AB'nin bir sonraki dönemde Türkiye'nin kararlarının ne olacağını gözönünde bulundurarak vereceği kararın analizine geçebiliriz.

Oyun tam bilgili bir oyun olduğundan AB Türkiye'nin fayda vektörünü, dolayısıyla bir sonraki dönemde oynayacağı oyunu doğru olarak tahmin edebilir ve stratejini ona göre ayarlar. Bu durumda AB için en iyi seçenek “Oyala İmtiyazlı Ortaklığa Sürükle” olmaktadır.

Dolayısıyla doğanın zayıf birlikteliğe sahip Türkiye karşıtı bir AB seçtiği alt oyunun ve güçlü birlikteliğe sahip Türkiye karşıtı bir AB seçtiği alt oyunun ikisinin de kusursuz Bayes-Nash dengesi AB'nin Türkiye'yi oyalayarak imtiyazlı ortaklığa yönlendirdiği, Türkiye'nin ise karşısındakinin niyetini tam anlayamasa da maksimalist bir tavır aldığı bir denge durumudur. Kusursuz Bayes Nash dengesinde Türkiye, AB'nin Türkiye'nin “kesinlikle baskın stratejisini” tahmin ederek kendisini oyalayacağını ve imtiyazlı ortaklığa yönlendireceğini tahmin edecektir.

4.2. Zayıf birliktelik-Türkiye yanlısı ve güçlü birliktelik-Türkiye yanlısı

Bu iki alt-oyunun da oyun ağaçları (devam-1 ve devam-3) EK 2'de verilmiştir. Bu iki oyunun da çözümü, farklı fayda sıralamalarına rağmen aynı olduğundan birlikte anlatılmıştır. Yine geriye doğru çıkarsama (backward induction) mantığı ile oyun son bilgi kümelerinden ve karar noktalarından başlayarak çözümlenmiş olup; Türkiye, karşısında zayıf birlikteliğe ve Türkiye yanlılığına ya da güçlü birlikteliğe ve Türkiye yanlılığına giden bir yapı görürse, AB'nin olası stratejileri karşısında fayda azamileştiren stratejileri şöyle bulunmuştur:

- i) AB'den tam üyelik hedefli minimalist bir yaklaşım görürse : Maksimalist
- ii) AB'den açıkça imtiyazlı ortaklık teklifi alırsa : Red
- iii) AB tek yanlı olarak Türkiye'den açıkça kopma kararı alırsa: Türkiye'nin kabullenmekten başka seçeneği yoktur.
- iv) AB “Tam üyelik hedefli maksimalist veya Oyala-imtiyazlı ortaklığa sürükle” hareketlerinden birini seçerse Türkiye yine hangisi olduğunu tam kestiremez. Bu iki noktadan oluşan bilgi kümesinde de Türkiye'nin kesinlikle baskın stratejisinin (strictly dominant strategy) maksimalist davranmak olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin fayda azamileştirici stratejileri böyle belirlendikten sonra bir üst karar noktalarının ve bilgi kümelerinin analizini yaptığımızda AB'nin bir sonraki dönemde Türkiye'nin kararlarının ne olacağını gözönünde bulundurarak vereceği kararın bu defa tam üyelik hedefli maksimalist olduğunu görmekteyiz.

Dolayısıyla doğanın zayıf birlikteliğe sahip Türkiye yanlısı bir AB seçtiği alt oyunun ve güçlü birlikteliğe sahip Türkiye yanlısı bir AB seçtiği alt oyunun ikisinin de kusursuz Bayes-Nash dengeleri AB'nin Türkiye'ye yaklaşımının tam üyelik hedefli ama maksimalist bir yaklaşım olduğu, Türkiye'nin ise karşısındakinin niyetini tam anlayamasa da maksimalist bir tavır aldığı bir denge durumudur. Kusursuz Bayes-Nash dengesinde Türkiye, AB'nin Türkiye'nin kesinlikle baskın stratejisini tahmin ederek kendisine karşı tam üyelik hedefli ama maksimalist bir tavır alındığını tahmin edecektir.

Oyunun tamamına baktığımızda, dengenin AB'nin zayıf veya güçlü birlikteliğe gidiyor olmasına göre değişmediğini, AB'nin kararında Türkiye yanlısı veya karşıtı bir siyasetin mi hakim olduğunun önemli olduğunu görmekteyiz. Türkiye yanlısı bir AB'nin Türkiye'ye yaklaşımı Türkiye'nin tam üyeliğini hedefleyen ama maksimalist bir tavır olacakken, Türkiye karşıtı bir AB Türkiye'yi niyetini açıkça belli etmeden oyalayarak imtiyazlı ortaklığa sürüklemeye çalışacaktır. Oyunun her alt oyununda Türkiye'nin baskın stratejisi maksimalist bir tutum alması olarak ortaya çıkmaktadır. Oyunun çözümü, Türkiye'nin AB karşısında ne zayıf ve teslimiyetçi bir tutumla, ne de fazla olumsuz bir tutumla en çok faydayı sağlayamayacağını, AB karşısında haklarını savunan, ancak açık olumsuz bir tavır karşısında (açıkça imtiyazlı ortaklık teklifi ya da açıkça kopma kararı gibi) kopmayı göze alan bir strateji önermektedir. Bu arada yine aynı çözüm, açıkça olumsuz bir tavır almanın AB'nin de yararına olmadığını göstermektedir.

5. Sonuç ve değerlendirme

40 yılı aşan geçmişiyle Türkiye-AB ilişkileri, taraflar arasındaki entegrasyonun geldiği düzey, geçirdiği salınımlar, barındırdığı çelişkiler yönüyle kendine özgü bir yapı arz etmektedir. Ekim 2005'de katılım müzakerelerinin başlaması ile yeni bir aşamaya giren süreç, önümüzdeki dönemde Türkiye için önemli riskler ve fırsatlar barındırmaktadır. İlişkilerin çok boyutluluğu, derinliği, karmaşıklığı ve taraflar açısından önemi dikkate alındığında bahse konu ilişkilerin gerek geçmişinin gerekse geleceğinin, değişik yönleriyle ve özgün yöntemlerle analiz edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmada da

Türkiye-AB ilişkilerinin -kamuoyuna yansıyan en genel görünümü ile- oyun kuramı kullanılarak analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye-AB ilişkilerinin ana hatlarıyla incelenmesi için uygun bir model olduğu düşüncesiyle dinamik, dayanışmacı olmayan, tam fakat kusurlu bilgili bir oyun kuramı modeli kurulmuştur. Bu, zorunlu olarak gerçek hayattaki ilişkinin basitleştirilmiş bir halidir. Türkiye-AB ilişkileri çok boyutlu, çok sayıda karmaşık etkileşimi içeren bir süreçtir. Bu sürecin bir model çerçevesinde anlaşılır kılınması için detaylarından arındırılarak ana hatlarıyla ele alınması gerekmiştir. Modelleme, mantığı gereği bir basite indirgeme olduğundan konuya ilişkin her detayda sorunun model tarafından doğru cevaplanması zaten beklenemez.

Diğer taraftan, yine modellemenin doğası gereği, fayda dizilimlerinde de her ne kadar çok sayıda değişik görüşten yararlanılmış olsa da kişisel kanaatlerin etkisini yok etmek, tam anlamıyla tarafsız bir dizilim elde etmek imkansızdır. Ancak, model, fayda sıralamalarının değişik bakış açılarıyla yeniden yapıp yeniden çözümlenerek farklı sonuçlara ulaşılmasına da açıktır. Önemli olan fayda sıralamasının iyi gerekçelendirilebilmesi ve kendi içinde tutarlı olmasıdır. Bu sağlandığı sürece model hedefine ulaşmıştır. Modelin hedefi kesin ve sorgulanmaz sonuçlara ulaşmak değil, Türkiye-AB ilişkileri gibi karmaşık ve çok boyutlu bir etkileşimi daha anlaşılır kılmak, ana hatlarını algılayabilmek, konu hakkındaki düşünceleri sistematize etmek, hangi varsayımların bizi hangi sonuçlara götürdüğünü daha açık görmektir.

Çalışmamızdaki modelin denge çözümü, AB’de Türkiye karşıtı bir ortam varsa (AB güçlü birlikteliğe de yönelse, zayıf birlikteliğe de yönelse) en yüksek faydayı Türkiye’yi oyalayıp süreç içinde imtiyazlı ortaklığa sürüklemekte göreceğini; Türkiye yanlısı bir ortam varsa da Türkiye’nin tam üyeliğini hedefleyen ancak maksimalist bir tutumu en iyi bulacağını öngörmektedir. Modelin Türkiye’ye önerisi ise bu şartlarda Türkiye’nin en yüksek faydayı maksimalist davranmakla alacağı yönündedir. Türkiye’nin AB karşısında ne zayıf ve teslimiyetçi bir tutumla, ne de fazla olumsuz bir tutumla en çok faydayı sağlayamayacağını, AB karşısında haklarını sonuna kadar savunan bir strateji uygulamasını önermektedir.

Modelin bundan sonraki geliştirme alanları olarak ise Türkiye-AB ilişkilerinin sadece genelini değil, belli alt detaydaki konuların da durumu özetleyen farklı modeller çerçevesinde ele alınma imkanlarının olabileceği düşünülmektedir. Yine çalışmada AB’nin ve Türkiye’nin kendi içlerinde üzerinde uzlaşmış nihai kararları

arasındaki etkileşim incelenmiştir. Ancak bu “nihai karar” üzerinde uzlaşıp karşı tarafa iletilmeden önce, Türkiye’nin kendi içinde çeşitli gruplar arasında, AB’nin de kendi içinde değişik gruplar ve üye devletler arasında yoğun tartışmalar olmaktadır ve olacaktır. Bunlar da farklı oyun kuramı modelleri kullanılarak etkin bir şekilde incelenme imkanı bulabilecek konulardır.

Ek-1 Fayda Dizilimleri

Türkiye'nin Fayda Dizilimi			
AB-strateji	TR-strateji	AB-tipi	TR-fayda
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	84
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	83
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	82
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	81
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	80
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	79
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	78
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	77
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	76
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	75
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	74
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	73
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	72
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	71
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	70
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	69
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	68
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	67
Tam üyelik hedefli min.	Herşey Kabul	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	66
Tam üyelik hedefli min.	Herşey Kabul	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	65
Tam üyelik hedefli min.	Herşey Kabul	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	64
Tam üyelik hedefli min.	Herşey Kabul	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	63
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	62
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	61
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	60
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	59
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	58
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	57
Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	56

Ek – 1 (devamı)

Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	55
Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	54
Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	53
Tam üyelik hedefli min.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	52
Tam üyelik hedefli min.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	51
Tam üyelik hedefli min.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	50
Tam üyelik hedefli min.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	49
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	48
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	47
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	46
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	45
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red-kop</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	44
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red-kop</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	43
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red-kop</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	42
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red-kop</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	41
Açıkça kop		Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	40
Açıkça kop		Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	39
Açıkça kop		Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	38
Açıkça kop		Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	37
Tam üyelik hedefli max.	<i>Askıya al/kop</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	36
Tam üyelik hedefli max.	<i>Askıya al/kop</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	35
Tam üyelik hedefli max.	<i>Askıya al/kop</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	34
Tam üyelik hedefli max.	<i>Askıya al/kop</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	33
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	32
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	31
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	30
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	29
Oyala gizli imt. ort.	Oyalan-bekle gör	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	28
Oyala gizli imt. ort.	Oyalan-bekle gör	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	27
Oyala gizli imt. ort.	Oyalan-bekle gör	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	26
Oyala gizli imt. ort.	Oyalan-bekle gör	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	25
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	24
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	23
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	22
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	21
Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	20
Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	19
Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	18
Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	17
Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	16

Ek-1 (devamı)

Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	15
Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Zayıf Birliktelik TR Karşısı	14
Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Karşısı	13
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	12
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	11
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşısı	10
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşısı	9
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	8
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	7
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşısı	6
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşısı	5
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	4
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Zayıf Birliktelik TR Yanlısı	3
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Zayıf Birliktelik TR Karşısı	2
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Güçlü Birliktelik TR Karşısı	1

AB'nin Fayda Dizilimi

1. Güçlü Birliktelik TR Yanlısı

AB-Strateji	TR-Strateji	AB-Tipi	AB-Fayda
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	21
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	20
Tam üyelik hedefli min.	Hersey kabul	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	19
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	18
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	17
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	16
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	15
Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	14
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	13
Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	12
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	11
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	10
Tam üyelik hedefli min.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	9
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	8
Oyala gizli imt. ort.	<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	7
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	6
Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	5
Tam üyelik hedefli max.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	4
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	3
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red-kop</i>	Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	2
Açıkça kop		Güçlü Birliktelik TR Yanlısı	1

2. Zayıf Birlikte TR Yanlısı

AB-Strateji	TR-Strateji	AB-Tipi	AB-Fayda
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	21
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	20
Tam üyelik hedefli min.	Hersey kabul	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	19
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	18
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	17
Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	16
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	15
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	14
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	13
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	12
Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	11
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	10
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	9
Tam üyelik hedefli min.	Oyala-bekle gör	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	8
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyala-bekle gör</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	7
Oyala gizli imt. ort.	Oyala-bekle gör	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	6
Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	5
Tam üyelik hedefli max.	Askıya al/kop	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	4
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	3
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red-kop</i>	Zayıf Birlikte TR Yanlısı	2
Açıkça kop		Zayıf Birlikte TR Yanlısı	1

3. Zayıf Birlikte TR Karşıtı

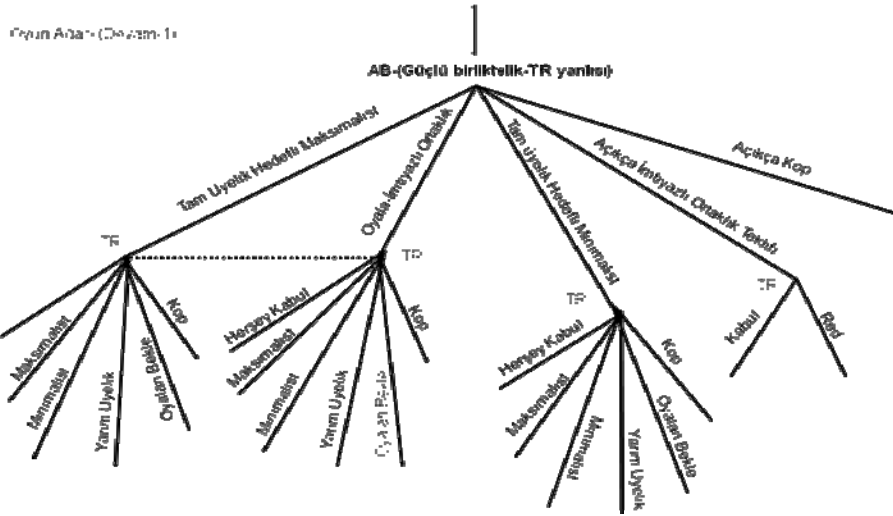
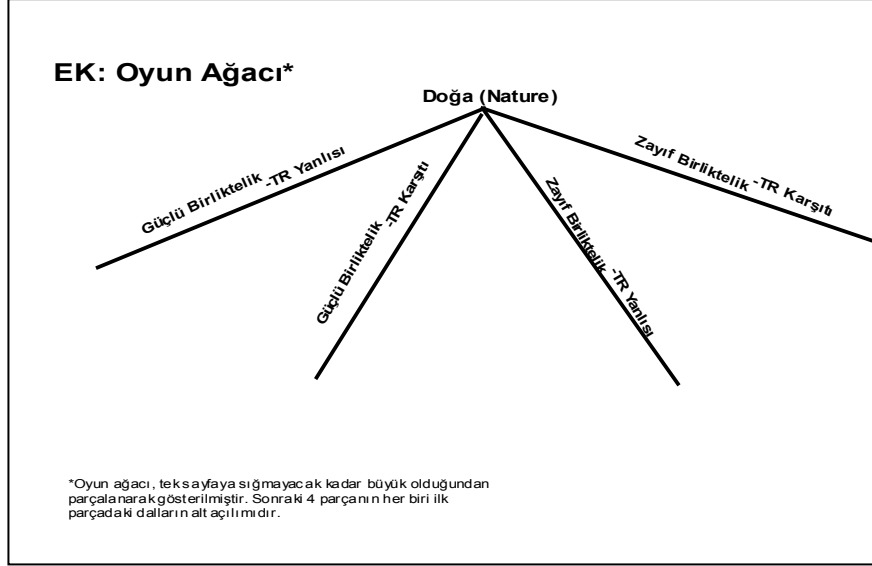
AB-Strateji	TR-Strateji	AB-Tipi	AB-Fayda
Oyala gizli imt. ort.	Hersey kabul	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	21
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Kabul</i>	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	20
Oyala gizli imt. ort.	Minimumları savun	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	19
Oyala gizli imt. ort.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	18
Oyala gizli imt. ort.	Oyala-bekle gör	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	17
Oyala gizli imt. ort.	Maksimalist	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	16
Tam üyelik hedefli min.	Yarım üyelik talep et	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	15
Tam üyelik hedefli max.	<i>Yarım üyelik talep et</i>	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	14
Tam üyelik hedefli max.	<i>Hersey kabul</i>	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	13
Tam üyelik hedefli max.	<i>Minimumları savun</i>	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	12
Tam üyelik hedefli max.	<i>Oyala-bekle gör</i>	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	11
Tam üyelik hedefli max.	<i>Maksimalist</i>	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	10
Tam üyelik hedefli min.	Hersey kabul	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	9
Tam üyelik hedefli min.	Minimumları savun	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	8
Tam üyelik hedefli min.	Maksimalist	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	7
Tam üyelik hedefli min.	Oyala-bekle gör	Zayıf Birlikte TR Karşıtı	6

Tam üyelik hedefli min.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	5
Tam üyelik hedefli max.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	4
Oyala gizli imt. ort.	Askıya al/kop	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	3
Açıkça imt. ort. teklif et.	<i>Red</i>	Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	2
Açıkça kop		Zayıf Birliktelik TR Karşıtı	1

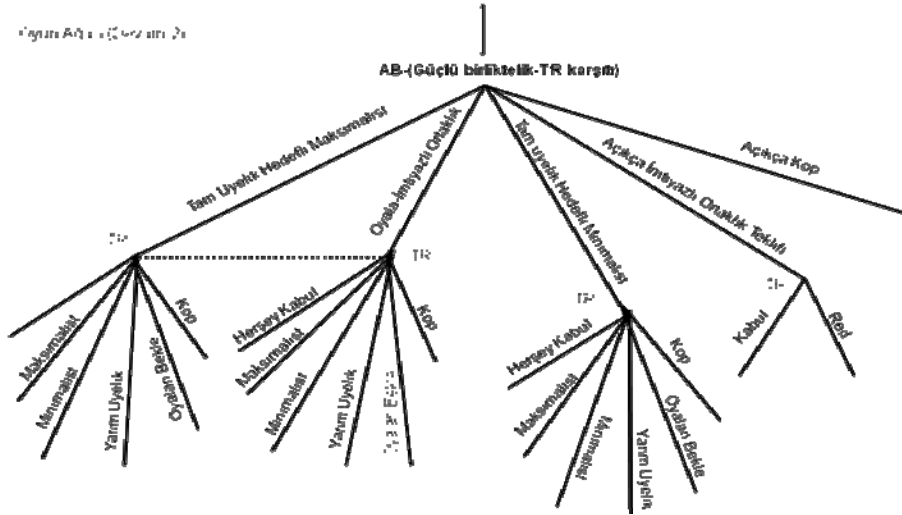
4. Güçlü Birliktelik TR Karşıtı

	AB-Strateji	TR-Strateji	AB-Tipi	AB-Fayda
Oyala gizli imt. ort.		Hersey kabul	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	21
Oyala gizli imt. ort.		Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	20
Açıkça imt. ort. teklif et.		<i>Kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	19
Oyala gizli imt. ort.		Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	18
Oyala gizli imt. ort.		Oyalan-bekle gör	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	17
Oyala gizli imt. ort.		Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	16
Tam üyelik hedefli min.		Yarım üyelik talep et	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	15
Tam üyelik hedefli max.		<i>Yarım üyelik talep et</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	14
Tam üyelik hedefli max.		<i>Hersey kabul</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	13
Tam üyelik hedefli max.		<i>Minimumları savun</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	12
Tam üyelik hedefli max.		<i>Oyalan-bekle gör</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	11
Tam üyelik hedefli min.		Oyalan-bekle gör	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	10
Tam üyelik hedefli min.		Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	9
Tam üyelik hedefli max.		<i>Maksimalist</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	8
Tam üyelik hedefli max.		Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	7
Oyala gizli imt. ort.		Askıya al/kop	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	6
Açıkça imt. ort. teklif et.		<i>Red-kop</i>	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	5
Açıkça kop			Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	4
Tam üyelik hedefli min.		Hersey kabul	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	3
Tam üyelik hedefli min.		Minimumları savun	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	2
Tam üyelik hedefli min.		Maksimalist	Güçlü Birliktelik TR Karşıtı	1

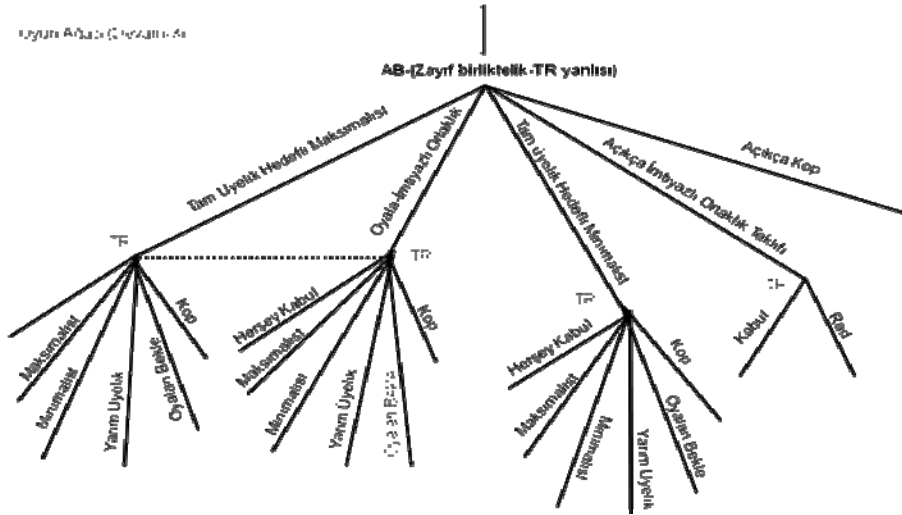
EK-2 Oyun Ağacı

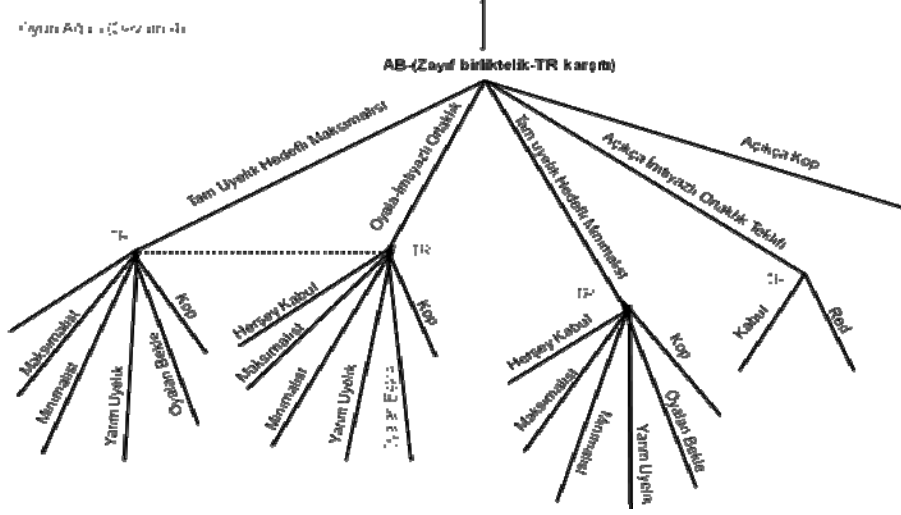

Şekil 10: Çözüm ağacı

Şekil 11: Çözüm ağacı

Kaynaklar

- AKTAN, G. (2004-6), *Radikal Gazetesi*, Eylül 2004-Mayıs 2006 arasındaki gazete yazıları.
- (2006), *Açık Kriptolar*, Ankara: Aşına Kitaplar.
- AKTAR, C. (2005-6), *Vatan Gazetesi*, Temmuz 2005-Mayıs 2006 arasındaki gazete yazıları.
- ALTAY, S. (2005), “Medeniyet projesinde Türkiye'nin yeri”, *Radikal-2*, 2 Ocak 2005.
- AYDINLI, E., ÖZCAN, N. A. ve AKYAZ, D. (2006), “The Turkish Military's March Toward Europe”, *Foreign Affairs*, 5 (1) (Jan./Feb. 2006), 77-90.
- BAĞIMSIZ TÜRKİYE KOMİSYONU (2004), *Avrupa'da Türkiye: Bir Sözdten Fazlası Mı?*, Open Society Institute/British Council/European Policy Center.
- BALDWIN, R. E. (2006), “Trail to Failure: History of the Constitutional Rejection and Implications for the Future”, *CEPS Policy Briefs*, No:104, Brussels.
- BAYKAL, S. (2005), “Unity in Diversity? The Challenge of Diversity for the European Political Identity, Legitimacy and Democratic Governance: Turkey's EU Membership as the Ultimate Test Case”, *Jean Monnet Working Paper 09/05*, New York University School of Law.
- BİRAND, M.A. (2000), *Türkiye'nin Avrupa Macerası 1959-1999*, İstanbul: Doğan Kitap.
- (2004-6), *Posta Gazetesi*, Mayıs 2004- Mayıs 2006 dönemi gazete yazıları.
- BRAMS, S.J. (2000), “Game Theory: Pitfalls and Opportunities in Applying It to International Relations”, *International Studies Perspectives*, 1, 221-32.
- BYEGM (2006), “Dış Basında Türkiye-AB İlişkileri”, *Haftalık Bültenler*, muhtelif sayılar, <<http://www.byegm.gov.tr>>.
- COHEN-TANUGI, L. (2005), “The End of Europe?”, *Foreign Affairs*, 84 (6) (Nov./Dec. 2005); 55-67.

- ÇAKIR, A.E. (2001), *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları*, İstanbul:Beta Yayınevi.
- DERVİŞ, K., GROS, D., EMERSON, M. ve ÜLGEN, S. (2004), *Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü*, İstanbul: Doğan Kitap.
- DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2005), "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi-Gayri Resmî Türkçe Tercüme", 3 Ekim 2005, <<http://www.mfa.gov.tr>> (Erişim: 04.04.2006).
- DTM (2002), *AB ve Türkiye*, 5. Baskı, Ankara.
- ERALP, A. (2003), "Soğuk Savaştan Günümüze Türkiye-AB İlişkileri", *Günce*, Sayı: 25 (Mart 2003), 5-8.
- EUROPEAN COMMISSION (2000-4), *Regular Reports for Turkey*, (Yıllık ilerleme raporları), Brüksel.
- EUROPEAN COMMISSION (2004), *Türkiye'nin AB'ye Katılımının Yaratacağı Etkiler*, Brüksel.
- ECONOMIST (the), "Charlemagne", Eylül 2004-Mayıs 2006 dönemi sayıları.
- ERHAN, Ç. (2004), "AB, 17 Aralık'ta Türkiye'ye Ne Dedi?", *Cumhuriyet-Strateji*, Sayı: 26 (27 Aralık 2004).
- ERSEL, H. (2005), "Müzakere Süreci Karar Almayı Öğretecek", *Referans Gazetesi*, 7 Kasım 2005.
- (2006a), "Bir Reform Programı Olarak AB ile Müzakere Süreci", *Tepav Sunumu* (22 Nisan 2006), Ankara.
- (2006b), "AB'nin kapısı Türkiye'ye Açık Değil, Aralık", *Referans Gazetesi*, 6 Haziran 2006.
- FALTAS, S. ve JANSEN, S. (der) (2006), *Governance and the Military: Perspectives for Change in Turkey*, Groningen: CESS, Netherlands.
- GERMAN MARSHALL FUND (2006), *Transatlantik Eğilimler 2006*, Washington: GMF.
- GIBBONS, R. (1992), *A Primer in Game Theory*, New York: Harvester-Weatsheaf Press.
- GUTTMAN, J. M. (1997), "The Explanatory Power of Game Theory in International Politics: Syrian-Israel Crisis Interactions, 1951-87", *Economics and Politics*, 9-1 (March 1997), 71-85.
- GÜMRÜKÇÜ, H. (2002), *Türkiye ve AB*, Hamburg: ATA Enstitüsü.
- GÜNER, S. (2003), "Oyun Kuramı ve Uluslararası Politika", *METU Studies in Development*, 30 (Aralık 2003), 163-80.
- HAKURA, F. (2005), "Partnership Is No Privilege: The Alternative to EU Membership Is No Turkish Delight", *Chatham House Briefing Note on EU-Turkey Accession*, London.
- HALE, W. ve AVCI, G. (2002), "Türkiye ve AB: Üyeliğe Uzanan Uzun Yol", B. Rubin-K. Kirişçi (der), *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası* içinde, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 63-85.
- HALLIDAY, F. (2004), "Turkey and the Hypocrisies of Europe", *Opendemocracy.net*, (December 16, 2004).
- HARSANYI, J. C. (1967-8), "Games with Incomplete Information Played by Bayesian Players, Parts I, II, and III", *Management Science*, 14 (1967-1968), 159-82, 320-334, and 486-502.
- HAZINE, M. (2006), <http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser_ist.htm> (Erişim: 5.6.2006)

- JOVANOVIC, M. (2004), “Eastern Enlargement of the EU: A Topsy-Turvy Endgame or Permanent Disillusionment?”, *Journal of Economic Integration*, Cilt 19 (4), 830-68.
- KALEAĞASI, B. (2001-6), *Radikal Gazetesi*, Nisan 2001-Mayıs 2006 dönemi yazıları.
- KARAKAŞ, C. (2006) “On the Debates on EU Membership: Gradual Integration- A Sustainable Alternative for Both Sides”, *ZEI EU-Turkey-Monitor*, 2, 1 (March 2006), 5-7.
- KARLSSON, I. (2006), “The Turk as a Threat and Europe’s Other”, *Turkey, Sweden and the EU: Expectations and Experiences* içinde, Stockholm: SIEPS, 6-13.
- KAYA, B. (1999), “Avrupa Entegrasyon Modelleri”, *Birikim*, Aralık 1999, 52-64.
- KEYMAN, F. (2005), *Değişen Dünya Dönüşen Türkiye*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KEYMAN, F. ve AYDIN, S. (2004), “European Integration and the Transformation of Turkish Democracy”, *CEPS (Brussels) and ESPF (Istanbul)/ EU-Turkey Working Papers*, No.2.
- KIRIŞCI, K. (2004), “The Domestic Politics of Negotiating Turkey’s Pre-Accession”, *Paper presented in the Second Pan-European Conference on EU Politics: Implications of a Wider Europe*, John Hopkins U. SAIS, 24-26 June 2004, Bologna, Italy.
- KOHN, S. (2004-6), *Milliyet Gazetesi*, Eylül 2004-Mayıs 2006 arasındaki gazete yazıları.
- MANISALI, E. (2001), *Avrupa Çıkmazı*, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2001.
Milliyet Gazetesi, Eylül 2004-Mayıs 2006 arasındaki muhtelif sayıları.
- MÜFTÜLER-BAÇ, M. ve MCLAREN, L. (2003), “Enlargement preferences and policymaking in the EU: Impacts on Turkey”, *Journal of European Integration*, Vol.25, 17-30.
- NICOLAIDIS, K. (2004a), “Turkey is European ... for Europe’s sake”, *Turkey and the European Union: From Association to Accession?* içinde, Ministry of Foreign Affairs, Netherlands.
- NICOLAIDIS, K. (2004b), “We, the Peoples of Europe ...”, *Foreign Affairs*, Vol.63 (6) (Nov./Dec. 2004); 97-110.
- ÖNİŞ, Z. (2001), “An Awkward Partnership: Turkey's Relations with the European Union in Comparative-Historical Perspective”, *Journal of European Integration History*, Vol. 7, No.1 (Spring 2001).
- ÖNİŞ, Z. (2004a), “Turkish Modernization and Challenges for the New Europe”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 9-3 (Sep-Nov 2004): 1-23.
- (2004b), “Diverse but Converging Paths to European Union Membership: Poland and Turkey in Comparative Perspective”, *East European Politics and Societies*, Vol.18, No.3.
- (2006), “Turkey Encounters with the New Europe: Multiple Transformations, Inherent Dilemmas and the Challenges Ahead”, <http://home.ku.edu.tr/~zonis> (Erişim: 15.04.2006).
- ÖNİŞ, Z. ve BAKIR, C. (2006b), “Turkey's Political Economy in the Age of Financial Globalization: The Significance and the Limits of the EU Anchor”, <http://home.ku.edu.tr/~zonis> (Erişim: 15.04.2006).
- ÖNİŞ, Z. ve YILMAZ, S. (2005), “Turkey-EU-US Triangle in Perspective: Transformation or Continuity?”, *The Middle East Journal*. 59, 2.

- ÖNİŞ, Z., and KEYMAN, F. (2004), "Helsinki, Copenhagen and Beyond: Challenges to the New Europe and the Turkish State", *Turkey and European Integration: Prospects and Issues in the Post-Helsinki Era*, M. Uğur ve N. Canefe (der) içinde, London: Routledge.
- ÖZDAĞ, Ü. (2003), *Türkiye-AB İlişkileri: Jeopolitik İnceleme*, 3. Baskı, Ankara: ASAM.
- PUTNAM, R. (1988), "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two Level Diplomatic Games", *International Organization*, 42, 3, 427-60.
- SAK, G. (2005), "EU-Turkey Relations: Time for contemplation? Time for reality check?", *Tepav Sunumu* (4 July 2005), Berlin.
- (2006a), "AB, Türkiye Ekonomisinin Dönüşüm Süreci İçin Ne Anlama Gelmektedir?", *Tepav Sunumu* (22 Nisan 2006), Ankara.
- (2006b), "Nasıl oluyor da bu kadar hızlı değişiyoruz?", *Referans Gazetesi*, 29 Nisan 2006.
- SCHAUBLE, W. ve PHILLIPS, D. L. (2004), "Talking Turkey", *Foreign Affairs*, 83 (6) (Nov./Dec. 2004).
- TÜREL, O. (2003), "Paris'ten Kopenhag'a, 1856-2002", *Mülkiye Dergisi*, 17, 240 (Yaz 2003), 71-107.
- (2005a), "Oyunlar Teorisi Çerçevesinden Türkiye-AB İlişkilerine Bakış", *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 19 Sayı: 248 (Güz 2005). (Çalışmanın daha önceki versiyonu için bakınız: <<http://www.krizyonetimi.com/bhaber.asp?ID=2211>>, Erişim: 15.8.2005).
- (2005b), "2005 Sonbaharına Doğru Türkiye ve AB", 3 Haziran 2005, <<http://www.krizyonetimi.com/bhaber.asp?ID=2211>> (Erişim: 15.8.2005).
- UĞUR, M. (2000), *AB ve Türkiye: Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi*, İstanbul: Everest Yayınları.
- (2005), *Müzakerelerden Üyeliğe: AB-Türkiye Gündemindeki Sorunlar*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- ULAGAY, O. (2006), *Tepki Cephesi Piyasa İmparatorluğuna Karşı (AB-Türkiye Yol Ayrımı)*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÜLGEN, S. (2005), *AB ile Müzakerelerin El Kitabı: Ne Bekliyoruz? Ne Olacak?*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- YEŞİLADA, B. ve SÖZEN, A. (2002), "Negotiating a Resolution to the Cyprus Problem: Is potential EU Membership a Blessing or a Curse?", *International Negotiation*, 7, 261-85.
- YILMAZ, H. (2006), "Two Pillars of Nationalist Euroskepticism in Turkey: The Tanzimat and Sèvres Syndromes", *Turkey, Sweden and the EU: Expectations and Experiences* içinde, Stockholm: SIEPS, 29-40.
- YILMAZ, B. (2003), "Turkey's competitiveness in the European Union: a comparison with five candidate countries - Bulgaria, The Czech Republic, Hungary, Poland, Romania and the EU-15", *Ezoneplus Working Papers*, No. 12, Berlin.
- , Abhaber.com web sayfası.

Abstract

Turkey-EU relations: A game theoretical approach

Turkey-EU relations, which have more than 40 years past, have entered a new and an important phase since the beginning of accession negotiations on October 3, 2005. The process will be difficult from the point of view of Turkey. Negotiation power of the parties, the future of EU integration, and the attitudes of political actors in the EU towards Turkey are expected to play a decisive role. Game theory is thought to be an analysis methodology that can be used effectively in examining the Turkey-EU relationships and expected to help noticing the aspects that cannot be identified at the first sight. The purpose of to examine this study is Turkey-EU relationship at a general level in a game theoretical framework. A non-cooperative dynamic game of complete but imperfect information model was established and Subgame Perfect Nash Equilibrium and Perfect Bayesian Nash Equilibrium of the game were found. This approach both reflects the dynamic characteristic of the decisions (rather than being simultaneous) and includes the possibility that under some circumstances Turkey may not be sure about the intent of the EU on Turkey's membership.